

SAVIVALDYBIŲ ATSAKAS Į PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMĄ

PATIRTYS, IŠŠŪKIAI
IR GEROSIOS
PRAKTIKOS

2022

ATASKAITOS AUTORIAI

Dr. Giedrė Blažytė

Indrė Bielevičiūtė

Sergej Stoma

© Diversity Development Group

© Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

TURINYS

Įvadas	4
I. Tyrimo metodologija	5
II. Karo pabėgėliai iš Ukrainos Lietuvoje	8
III. Karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas Lietuvoje	10
3.1 Karo pabėgėlių iš Ukrainos atvykimas ir teisinis statusas Lietuvoje	10
3.2 Laikinosios apsaugos taikymas Lietuvoje	11
3.3 Registracijos centrai	13
IV. Savivaldybių atsakas į pabėgėlių iš Ukrainos priėmimą: kokybinio tyrimo pagrindinės įžvalgos ir išvados	15
4.1 Karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas savivaldybėse	15
4.2 Karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centrų veikla	29
4.3 Karo pabėgėlių iš Ukrainos integracija	32
4.4 Savivaldybių vaidmuo užsieniečių integracijos procese	36
4.5 Gerosios patirtys	40
Tyrimo rekomendacijos	43
Priedai	44
Priedas nr. 1 Karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo laiko juosta	44
Priedas nr. 2 Ukrainiečių pasiskirstymas analizuojamose savivaldybėse pagal amžių, dalyvavimą švietimo sistemoje, užimtumą	47
Priedas nr. 3 Ukrainos piliečių pasiskirstymas pagal užimamų darbo pozicijų kvalifikacijas ir profesijas	48

IVADAS

Jungtinių Tautų pabėgėlių agentūros duomenimis, dėl vasario 24 dieną Rusijos pradėtos karinės invazijos Ukrainoje į Europą atvyko daugiau nei 7,8 milijonai¹ šios šalies gyventojų. Karas Ukrainoje sukėlė didžiausią pabėgėlių krizę Europoje nuo Antrojo pasaulinio karo laikų.²

2022 m. gruodžio mėnesio duomenimis, nuo š. m. vasario 24 d. į Lietuvą atvyko daugiau kaip 70 tūkstančių karo pabėgėlių iš Ukrainos³. Toks didelis atvykstančiųjų skaičius ne tik sukėlė daug iššūkių nacionaliniu lygmeniu, bet ir turėjo įtakos išaugusiam savivaldybių vaidmeniui sprendžiant atvykstančių užsieniečių priėmimo ir jų integracijos klausimus.

Ši ataskaita yra skirta apžvelgti Lietuvos savivaldybių patirtis, iššūkius ir gerąsias patirtis priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos bei planuojant šių žmonių integraciją. Ataskaitoje pateiktos išvalgos remiasi konteksto analizės ir kokybinio tyrimo metu surinktais duomenimis. Visų pirma, pristatomos Ukrainos piliečių ir karo pabėgėlių iš Ukrainos, atvykusių į Lietuvą per pirmuosius tris 2022 metų ketvirčius, sociodemografinės charakteristikos. Vėliau, detaliau apžvelgiama, koks teisinis statusas suteikiamas karo pabėgėliams Lietuvoje ir kokias teises karo pabėgėliai turi mūsų šalyje. Ataskaitoje dėmesys taip pat skiriamas karo pabėgėlių registracijos centrų steigimo ir jų veiklos klausimams.

Pagrindinė ataskaitos dalis yra skirta kokybinio tyrimo rezultatams pristatyti. Interviu su 13 Lietuvos savivaldybių atstovais padėjo retrospektyviai pažvelgti į karo pabėgėlių priėmimo patirtis ir iššūkius, identifikuoti kilusias problemas bei suformuluoti rekomendacijas, į kurias būtų svarbu atsižvelgti tiek sprendžiant panašias krizines situacijas ateityje, tiek įgyvendinant sisteminius migracijos ir migrantų integracijos politikos pokyčius šalyje.

1 UNHCR, 2022 m. liepos 13 d. duomenimis, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (žiūrėta 2022-12-11).

2 Beaumont, P. (2022) „Ukrainoje sparčiausiai nuo Antrojo pasaulinio karo auganti pabėgėlių krizė, teigia JT,“ The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2022/mar/06/ukraine-fastest-growing-refugee-crisis-since-second-world-war#:~:text=9%20months%20old-,Ukraine%20has%20fastest%2Dgrowing%2Drefugee%20crisis,second%20world%20war%2C%20says%20UN&text=The%20Russian%20invasion%20of%20Ukraine,of%20the%20UN's%20refugee%20agency.>

3 Lietuvos statistikos departamentas, Švieslentė „Karo pabėgėliai iš Ukrainos“, <https://lrvt.lt/ukraine-dashboards> (žiūrėta 2022-12-11).

1.

TYRIMO METODOLOGIJA

Tyrimo „Savivaldybių atsakas į pabėgėlių iš Ukrainos priėmimą: patirtys, iššūkiai ir gerosios patirtys“ **tikslas** – ištirti atrinktų Lietuvos savivaldybių atsaką į karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimą, identifikuoti iššūkius bei gerąsias patirtis, kurias vėliau būtų galima pritaikyti sprendžiant krizines situacijas bei sisteminius migracijos ir migrantų integracijos politikos klausimus šalyje.

Tyrimo įgyvendinimo laikotarpis – 2022 m. spalio – gruodžio mėn.

TYRIMO METODAI

Tyrimas buvo įgyvendinamas dviem etapais ir apėmė skirtingas tyrimo metodologijas ir metodus:

1. KONTEKSTINĖ KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMO ANALIZĖ

- 1.1 **Antrinė statistinių duomenų analizė** (siekiant išsiaiškinti, kiek Ukrainos piliečių yra gavę leidimus gyventi šalyje nuo š. m. vasario 24 d., kiek Ukrainos piliečių pateikė prieglobsčio prašymų per pirmuosius tris metų ketvirčius, apžvelgti karo pabėgėlių iš Ukrainos pasiskirstymą savivaldybėse, dalyvavimą darbo rinkoje, kt.)
- 1.2 **Nacionaliniu ir savivaldos lygmeniu įvykusių pokyčių karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo kontekste apžvalga** (skirtingose integracijos srityse nacionalinių lygiu priimtų sprendimų dėl karo pabėgėlių iš Ukrainos apžvalga bei svarbiausių įvykių ir priimtų sprendimų dėl karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo laiko juostos sudarymas) (žr. Priedas nr. 1)

2. KOKYBINIS TYRIMAS

Pasitelkiant kokybinio tyrimo metodologiją šiame tyrimo etape pusiau struktūruotų interviu metu kalbinti savivaldybių administracijų atstovai ir asmenys aktyviai dirbę ukrainiečių registracijos centruose. Iš viso per tyrimą atlikti **15 pusiau struktūruotų (giluminių) interviu, kuriuose dalyvavo 28 specialistai iš 13 Lietuvos savivaldybių** (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Tyrimo dalyviai

SAVIVALDYBĖ	SAVIVALDYBĖ ATSTOVAVUSIŲ ASMENŲ SKAIČIUS
Akmenės raj.	5
Alytaus m.	2
Jonavos raj.	2
Kauno m.	5
Klaipėdos m.	3
Marijampolės	1
Panevėžio m.	1
Panevėžio raj.	1
Šiaulių m.	1
Šiaulių raj.	1
Telšių raj.	1
Utenos raj.	4
Vilniaus m.	1

Savivaldybės, kurios dalyvavo tyrime, buvo atrinktos remiantis Lietuvos statistikos departamento pateikiama statistine informacija apie savivaldybes, kuriose registruota daugiausiai karo pabėgėlių iš Ukrainos. Ekspertai, dalyvavę tyrime, buvo atrinkti pačių savivaldybių administracijų po Diversity Development Group tyrėjų kreipimosi dėl savivaldybės atstovų įtraukimo į tyrimą.

Interviu atlikti buvo naudojamas vienas pusiau struktūruotas klausimynas, kuris buvo pritaikomas priklausomai nuo savivaldybės konteksto ir savivaldybių atstovų veiklos pobūdžio, siekiant neprarasti svarbių duomenų ir gauti kuo daugiau ekspertinės informacijos.

Tyrimo klausimynas apėmė **klausimus, susijusius su karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimu savivaldybėse** (kaip vyko pasiruošimas, kas koordinuoja karo pabėgėlių priėmimą, koks savivaldybės vaidmuo, iššūkiai ir problemos su kuriomis buvo susiduriama pradžioje, atvykus pirmiesiems karo pabėgėliams iš Ukrainos, ir dabar, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centrų veikla, kt.) ir **klausimus, susijusius su karo pabėgėlių iš Ukrainos integracija** (karo pabėgėlių iš Ukrainos integracijos perspektyvos, integracijos politikos įgyvendinimo savivaldos lygmeniu koordinavimas, savivaldybės ir nacionalinio lygmens institucijų vaidmuo, finansavimas, kt.).

Interviu įgyvendinimo laikotarpis: 2022 m. spalio – lapkričio mėn.

Interviu trukmė: nuo 30 iki 90 minučių.

TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

Interviu metu surinkti duomenys buvo analizuojami pasitelkiant kokybinių duomenų analizės principus. Per pirmąjį duomenų analizės etapą empiriniai duomenys buvo sugrupuoti pagal kodus, kurie atitinka savivaldybių atstovams skirtą klausimyno dalį. Peržiūrėjus išrašytų interviu duomenis, kodų sąrašas išskaidytas į smulkesnes kategorijas.

Per antrąjį duomenų analizės etapą buvo išskirtos pagrindinės probleminės temos ir analizuojamų duomenų tarpusavio ryšiai, formuluojamos išvados ir rekomendacijos. Analizuojant kokybinio tyrimo duomenis, atrinktos citatos, geriausiai iliustruojančios tyrimo rezultatus, patirtis, vyraujančias nuomones ir problematiką.

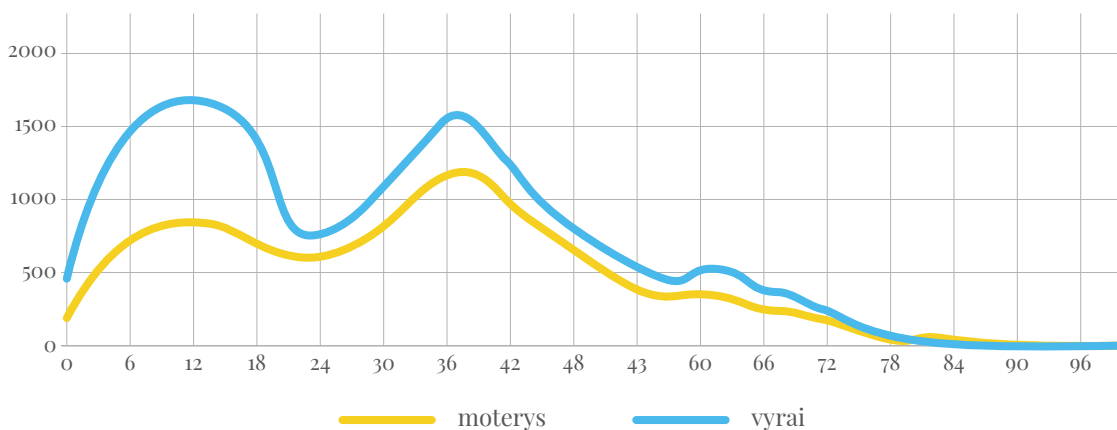

KARO PABĖGĖLIAI IŠ UKRAINOS LIETUVOJE

Nuo 2022 m. vasario 24 d. į Lietuvą atvyko 71 719 karo pabėgėlių iš Ukrainos⁴. Statistikos departamento duomenimis, daugiausiai registruotų karo pabėgėlių yra Vilniaus (19 153), Kauno (8 137) ir Klaipėdos (7 033) miestuose (žr. Priedas nr. 2)⁵. Didžiąją dalį karo pabėgėlių iš Ukrainos sudaro moterys (žr. 1 pav.) Daugiau nei 35 proc. visų atvykusiųjų yra nepilnamečiai (iki 18 m. amžiaus).

1 pav. Visų Lietuvoje užsiregistravusių Ukrainos piliečių pasiskirstymas pagal amžių ir lytį⁶

Per pirmuosius tris 2022 metų ketvirčius leidimai laikinai gyventi buvo išduoti / pakeisti 73 712 Ukrainos piliečių (arba 67,8 proc. visų šiuo laikotarpiu išduotų / pakeistų leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje)⁷. Dauguma Ukrainos piliečių, atvykusių į Lietuvą po š. m. vasario 24 d., šalyje gyvena turėdami laikinosios apsaugos statusą. Per pirmuosius tris 2022 metų ketvirčius šis statusas buvo suteiktas 59 507 Ukrainos piliečiams (2022 m. sausio – rugsėjo mėn. laikinoji apsauga iš viso buvo suteikta 59 811 asmenų). 2022 m. sausio – rugsėjo mėnesiais prieglobsčio prašymus pateikė 9 Ukrainos piliečiai. Šiuo laikotarpiu pabėgėlio statusas buvo suteiktas nei vienam, o papildoma apsauga – dviem Ukrainos piliečiams⁸.

Užimtumo tarnybos duomenimis, apie 47 proc. ukrainiečių, atvykusių į Lietuvą po š. m. vasario 24 d., yra įsidarbinę Lietuvoje ir dirba pagal darbo sutartis (iš jų apie 55 proc. moterų ir apie 44 proc. vyrų). Dauguma (58 proc.) dirbančių Ukrainos piliečių yra 30–49 metų amžiaus⁹. (žr. 2 pav.)

4 Lietuvos statistikos departamentas, Švieslentė „Karo pabėgėliai iš Ukrainos“, <https://lrv.lt/ukraine-dashboards> (žiūrėta 2022-12-12).

5 Statistikos departamento pateikti 2022 m. lapkričio 4 d. duomenys.

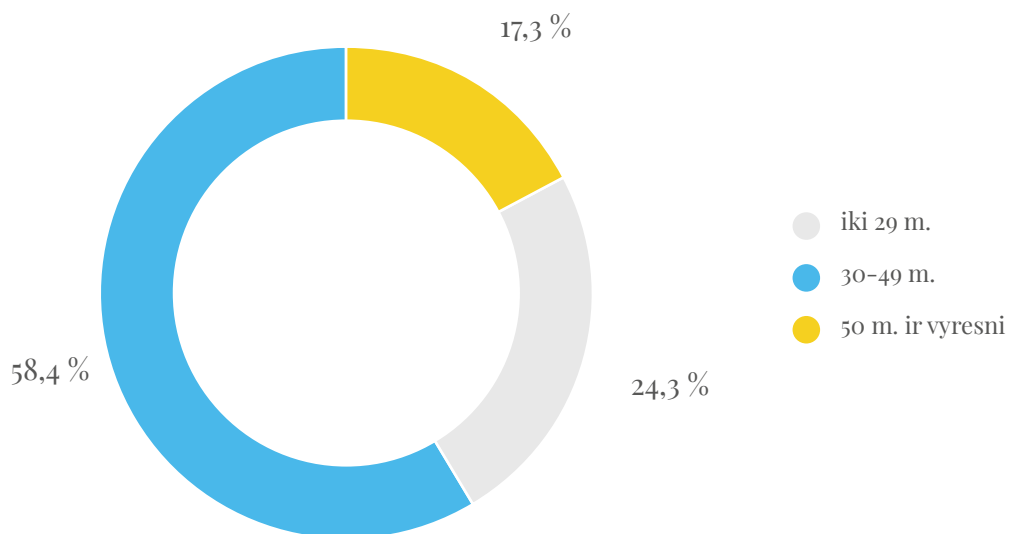
6 Lietuvos statistikos departamentas, Švieslentė „Karo pabėgėliai iš Ukrainos“, <https://lrv.lt/ukraine-dashboards> (žiūrėta 2022-12-14).

7 Komunikacija su Migracijos departamentu prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2022 m. gruodžio 12 d.

8 Komunikacija su Migracijos departamentu prie LR Vidaus reikalų ministerijos, 2022 m. gruodžio 12 d.

9 Užimtumo tarnybos pateikti 2022 m. lapkričio 12 d. duomenys.

2 pav. Pagal darbo sutartis dirbantys Ukrainos piliečiai

Apie 75 proc. dirbančių Ukrainos piliečių dirba kvalifikuotą, dažniausiai vidutinės kvalifikacijos reikalaujantį, darbą (vairuotojai, statybininkai, maisto gamintojai, siuvėjai). Tik apie 8 proc. įsidarbinusių užsieniečių dirba aukštos kvalifikacijos darbus, tokiose srityse kaip verslas, administravimas bei mokymas. Tuo tarpu apie 25 proc. dirbančiųjų nekvalifikuotą darbą dažniausiai dirba valytojais, nekvalifikuotų gamybos, statybos, pramonės ir transporto darbininkų pozicijose. (žr. Priedas nr. 3)

KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMAS LIETUVOJE

3.1 KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS ATVYKIMAS IR TEISINIS STATUSAS LIETUVOJE

Pirmieji karo pabėgėliai iš Ukrainos atvyko į Lietuvą 2022 m. vasario 26 d., praėjus 2 dienoms nuo karo pradžios.¹⁰ Į Lietuvą pabėgėliai atvyksta ne tiesiogiai, o per kitas šalis, kadangi atvykti įmanoma tik sausumos keliais, dažniausiai per Lenkiją arba kitas kaimynes šalis. Svarbu paminėti, kad teisinių kliūčių Ukrainos piliečiams atvykti į Lietuvą, kaip ir į kitas Europos Sąjungos šalis, nėra, kadangi dar iki karo Ukrainoje pradžios galiojo bevizis režimas, numatantis, kad visi Ukrainos piliečiai, turintys biometrinius pasus, turi galimybę būti Lietuvoje ir visoje Šengeno erdvėje 90 dienų per 180 dienų laikotarpį.¹¹ Vis dėlto bevizis režimas numato Ukrainos piliečių atvykimą tik verslo, šeimos ir turizmo reikalais ir niekaip nereglementuoja humanitariniais tikslais atvykusių asmenų priėmimo bei nenumato tam skirtų priemonių. Beviziu režimu besinaudojantys ukrainiečiai neturėjo jokio išskirtinio statuso Lietuvoje, o darbo ir nuolatinio arba laikino gyvenimo šalyje klausimais jiems taikytos procedūros, skirtos ne Europos Sąjungos (trečiųjų šalių) piliečiams.

2022 m. vasario 24 d. reaguojant į Rusijos Federacijos karinius veiksmus Ukrainoje Lietuvoje buvo įvesta nepaprastoji padėtis.¹² Šis teisinis režimas leido imtis papildomų priemonių užtikrinant Lietuvos nacionalinę saugumą, o taip pat ir valdant pabėgėlių srautą, pavyzdžiui, naudoti valstybės rezervą, pasitelkti Lietuvos kariuomenę, įvesti tam tikrus ribojimus.¹³ Nepaprastoji padėtis tapo teisiniu pagrindu visiems vėlesniems Lietuvos institucijų priimtiems teisės aktams ir veiksams, susijusiems su karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimu Lietuvoje ir situacijos valdymu. Pagrindinė institucija, atsakinga už „nepaprastosios padėties tikslų pasiekimą“, t. y., situacijai suvaldyti skirtų priemonių nustatymą ir jų vykdymo koordinavimą, yra paskirta LR Vidaus reikalų ministerija (VRM).

10 „Lietuvą pasiekė pirmieji pabėgėliai iš Ukrainos, Delfi.lt, 2022 m. vasario 26 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-pasieke-pirmieji-pabegeliai-is-ukrainos.d?id=89563991>

11 2018 m. lapkričio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32018R1806>

12 2022 m. vasario 24 d. dekretu Nr. 1K-872 „Dėl nepaprastosios padėties paskelbimo“; Lietuvos Respublikos Seimas 2022 m. vasario 24 d. Nutarimu Nr. XIV-929 „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento sprendimo paskelbti nepaprastąją padėtį patvirtinimo“.

13 Lietuvos Respublikos „Nepaprastosios padėties įstatymas“, 2002 m. birželio 6 d., Nr. IX-938, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2021 m. sausio 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.169562?jfwid=>

Jau vasario 25 d. VRM puslapyje buvo paskelbta informacija nuo karo pasitraukusiems ir į Lietuvą atvykusiems karo pabėgėliams iš Ukrainos.¹⁴ Tinklapyje buvo nurodyta, kad visi Ukrainos piliečiai turi teisę pasinaudoti beviziu režimu, laikinai nebus priimami sprendimai dėl neteisėtai Lietuvoje esančių asmenų gražinimo ar išsiuntimo, taip pat raginta vykti į registracijos centrą, esantį Alytuje, kuriame esant poreikiui būtų suteikiamas laikinas apgyvendinimas. Ši informacija buvo teikiama nepaisant to, kad vasario 25 d. dar nebuvo priimta jokių teisės aktų, kurie kaip nors keistų Ukrainos piliečių teisinį statusą Lietuvoje, supaprastintų migracijos procedūras arba reglamentuotų karo pabėgėlių registracijos centro steigimą.

Vasario 27 d., jau atvykus pirmiesiems karo pabėgėliams į Lietuvą, įsigaliojo Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrų veiklos ir šių užsieniečių apgyvendinimo“ (*toliau Įsakymas*).¹⁵ Šiuo dokumentu VRM iš esmės prisiėmė pagrindinės institucijos, koordinuojančios ukrainiečių priėmimą Lietuvoje, vaidmenį, o kartu nustatė ir kitų valstybės institucijų atsakomybes ukrainiečių priėmimo ir integracijos procesuose. Taip pat Įsakymas pirmą kartą tiksliai apibrėžė užsieniečių registracijos centro koncepciją ir pagrindines funkcijas bei tapo teisiniu pagrindu visoms tiek VRM, tiek kitų institucijų priemonėms ir veiksams, susijusiems su karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimu ir teikiamomis paslaugomis. Įsakymas vėliau buvo ne kartą keičiamas ir pildomas įtraukiant papildomas institucijas ir jų atsakomybes, taip pat steigiant papildomus registracijos centrus. Pažymėtina, kad Įsakymas galioja tik nepaprastosios padėties galiojimo metu, todėl visos karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimui bei integracijai skirtos priemonės, kurios yra numatomos nacionaliniu arba savivaldybių lygiu remiantis minėtu VRM Įsakymu, taip pat yra laikinos ir gali būti įgyvendinamos tik minėtu laikotarpiu.

3.2 LAIKINOSIOS APSAUGOS TAIKYMAS LIETUVOJE

Antrasis esminis karo pabėgėlių iš Ukrainos teisinio statuso Lietuvoje pakeitimas įvyko kovo 17 d., kuomet įsigaliojo Vyriausybės nutarimas „Dėl laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje užsieniečiams suteikimo“ (*toliau Nutarimas*).¹⁶ Laikinoji apsauga buvo suteikta:

- visiems Ukrainos piliečiams, kurių gyvenamoji vieta iki 2022 m vasario 24 d. buvo Ukrainoje ir jų šeimų nariams;
- asmenims be pilietybės ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie iki 2022 m. vasario 24 d. Ukrainoje naudojosi tarptautine apsauga arba lygiaverte nacionaline apsauga ir jų šeimų nariams;

¹⁴ Informacija dėl Ukrainos pabėgėlių. VRM, <https://vrm.lrv.lt/informacija-del-ukrainos-pabegeliu>.

¹⁵ LR vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrų veiklos ir šių užsieniečių apgyvendinimo“, 2022 m. vasario 26 d., Nr. 1V-143, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 m. rugpjūčio 8 d., <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/7703b8c0973b11ecaf3abaoeb308998c>.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje užsieniečiams suteikimo“, 2022 m. kovo 16 d., Nr. 224, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cf1be101a54511ecaf79c2120caf5094?jfwid=bkaxkygr>.

- asmenims be pilietybės ir trečiųjų šalių piliečiams, kurie iki 2022 m. vasario 24 d. Ukrainoje teisėtai nuolat gyveno Ukrainoje turėdami galiojančią leidimą nuolat gyventi Ukrainoje, ir jų negalima saugiai ir ilgam laikui gražinti į kilmės šalį;
- visų minėtų grupių asmenims, kurie teisėtai išvyko iš Ukrainos ne anksčiau kaip 2022 m. sausio 24 d.

Remiantis nutarimu, laikinoji apsauga tikslinei asmenų grupei taikoma vienerius metus – nuo 2022 m. kovo 4 d. iki 2023 m. kovo 4 d.

Šis nutarimas iš esmės skirtas Europos Sąjungos (ES) direktyvos dėl laikinosios apsaugos perkėlimui į nacionalinę teisę ir įgyvendinimui. Laikinoji apsauga įvedama visoje ES (išskyrus Daniją) Tarybos sprendimu kovo 4 d.¹⁷ ir atitinkamai įpareigoja šių šalių vyriausybes visiems asmenims, patenkantiems į aukščiau išvardintas grupes:

- gyventi šalyje visą laikinosios apsaugos laikotarpį;
- gauti informaciją apie laikinąją apsaugą;
- teikti prašymą suteikti prieglobstį;
- įsidarbinti ir dirbti laikantis profesijai taikomų taisyklių, nacionalinės darbo rinkos politikos ir bendrųjų įdarbinimo sąlygų;
- gauti tinkamą būstą arba gyvenamąją vietą;
- gauti socialinę paramą;
- gauti medicininę pagalbą;
- mokytis valstybinėje švietimo sistemoje asmenims iki 18 metų amžiaus;
- šeimoms susijungti tam tikromis aplinkybėmis;
- naudotis bankų paslaugomis;
- persikelti į kitą ES šalį prieš gaunant leidimą gyventi;
- laisvai judėti ES šalyse (išskyrus gyvenamosios vietos Valstybę Narę) 90 dienų per 180 dienų laikotarpį po to, kai išduodamas leidimas gyventi priimančiojoje ES šalyje.

Nepaisant formalaus visoje ES garantuojamų teisių sąrašo, jų užtikrinimas nėra automatinis ir priklauso nuo valstybės narės priimtų sprendimų bei teisės aktų. Tai reiškia, kad minėtų teisių praktinis įgyvendinimas iš esmės priklauso nuo to, kiek valstybė narė ir jos institucijos yra pajėgios prisitaikyti, numatyti tinkamas priemones bei koordinuoti tarpusavio veiksmus siekiant užtikrinti, kad laikinosios apsaugos statusą turintys asmenys galėtų pasinaudoti valstybės paslaugomis sveikatos apsaugos, švietimo, darbo ir socialinėje srityje.

ES teisė dėl laikinosios apsaugos Lietuvoje buvo perkelta į Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 94 straipsnį.¹⁸ Straipsnyje iš

¹⁷ Tarybos įgyvendinimo sprendimas (ES) 2022/382 2022 m. kovo 4 d. kuriuo pagal Direktyvos 2001/55/EB 5 straipsnį nustatoma, kad iš Ukrainos yra perkeltųjų asmenų masinis srautas, ir pradedama taikyti laikinoji apsauga, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX-%3A32022D0382>

¹⁸ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d., Nr. IX-2206, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>.

esmės numatomos tos pačios socialinės garantijos, kokios yra numatytos ir ES direktyvoje, tam tikrais atvejais patikslintos arba išplėtos. Tačiau svarbu pažymėti, kad šiame įstatyme jau yra išskiriamos dvi asmenų kategorijos: a) užsieniečiai, kurie turi teisę gauti laikinąją apsaugą, bei b) užsieniečiai, kuriems suteikta laikinoji apsauga. Tai reiškia, kad siekdami pilnai pasinaudoti laikinosios apsaugos suteikiamomis teisėmis užsieniečiai privalo ne tik formaliai atitikti nustatytus kriterijus dėl pilietybės ir atvykimo aplinkybių¹⁹, bet ir oficialiai kreiptis dėl laikinosios apsaugos statuso suteikimo. Statuso suteikimas yra būtinas norint pasinaudoti 94 straipsnio 3 dalyje numatytais teisėmis, pavyzdžiui, teise gauti piniginę socialinę paramą, teise gauti paramą būstui įsigyti ir išsinuomoti, bei kitomis.²⁰

Anksčiau minėtas Vyriausybės nutarimas dėl laikinosios apsaugos iš esmės aktyvavo įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ 94 straipsnio taikymą iš Ukrainos dėl karo į Lietuvą pasitraukusiems asmenims. Vis dėlto tiek Vyriausybės nutarimas, tiek minėtas 94 straipsnis tik nustato teises, tačiau nenumato konkrečių paslaugų teikimo pabėgėliams iš Ukrainos mechanizmų ir nekoordinuoja valstybės institucijų veiklos. Svarbu paminėti ir tai, kad Nutarimas nenumato laikinosios apsaugos priemonių finansavimo. Finansavimas yra numatomas tik naujoje šio nutarimo redakcijoje, kuri įsigaliojo 2022 m. birželio 4 d.²¹

3.3 REGISTRACIJOS CENTRAI

Užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrai (*toliau Registracijos centrai*) atliko esminį vaidmenį priimančiam ir teikiant paslaugas karo pabėgėliams iš Ukrainos. Tai buvo pirminiai priėmimo punktai, į kuriuos turėdavo vykti visi pabėgėliai nepriklausomai nuo to, kaip jie atvyko, kokį statusą jie turėjo Lietuvoje ir kokia pagalba arba paslaugos jiems buvo reikalingos.

Iš viso, įvairiais laikotarpiais, Lietuvoje veikė 7 registracijos centrai. Pirmasis registracijos centras pradėjo veikti vasario 27 d. Alytuje. Kovo 2 d. registracijos centras atidarytas Marijampolėje, kovo 6 d. – Vilniuje, kovo 10 d. – Klaipėdoje, Kaune ir Šiauliuose, kovo 28 d. atidarytas paskutinis registracijos centras Panevėžyje. Vis dėlto mažėjant pabėgėlių srautui registracijos centrų veikla buvo laikinai stabdoma pasiliekant galimybę, esant poreikiui, atnaujinti jų veiklą. Pirmieji registracijos centrai, kurių veikla laikinai sustabdyta, buvo Marijampolėje ir Šiauliuose (balandžio 20 d.), vėliau veikla buvo sustabdyta registracijos centre

¹⁹ Asmenų, kuriems gali būti taikoma laikinoji apsauga, sąrašas yra nurodytas Tarybos įgyvendinimo sprendimo (ES) 2022/382 2 straipsnyje, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TX-T/?uri=CELEX%3A32022D0382>.

²⁰ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d., Nr. IX-2206, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. kovo 16 d. nutarimo Nr. 224 „Dėl laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje užsieniečiams suteikimo“ pakeitimo“, 2022 m. birželio 1 d., Nr. 587, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/24b-8b871e30511ec958d91dc0220458?jfwid=bkaxygr>.

Panevėžyje (gegužės 16 d.), Klaipėdoje (birželio 1 d.), Vilniuje (birželio 9 d.), o nuo rugpjūčio 1 d., veiklą sustabdžius registracijos centrui Kaune, Lietuvoje šiuo metu veikia tik vienas registracijos centras Alytuje.

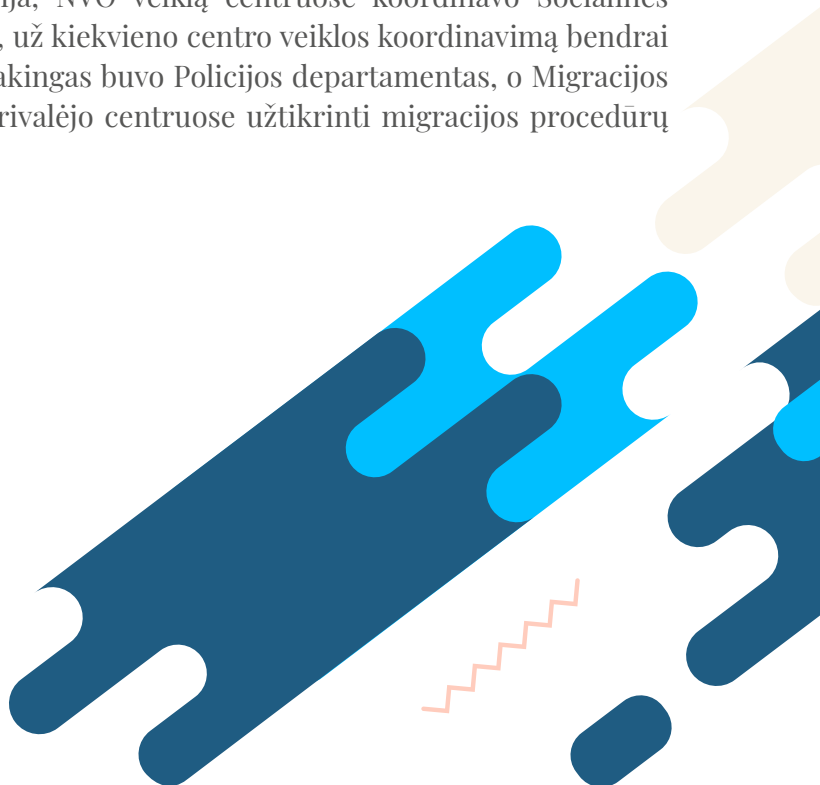
Registracijos centrai buvo steigiami Vidaus reikalų ministro įsakymu²² (*toliau Įsakymas*), o jų pagrindinės funkcijos buvo:

- suteikti užsieniečiams laikiną apgyvendinimą, maitinimą ir humanitarinę pagalbą iki 72 val. nuo užsieniečio atvykimo į centrą;
- suteikti reikalingas sveikatos priežiūros paslaugas;
- įvykdyti užsieniečių registracijos, tapatybės nustatymo, pirminio pažeidžiamumo vertinimo procedūras taip pat migracijos ir prieglobsčio procedūras;
- per 72 val. nuo atvykimo nustatyti užsieniečio tolesnę apgyvendinimo vietą ir nukreipti į ją.

Registracijos centrų veikla buvo organizuojama tarpinstitucinio bendradarbiavimo principu. Remiantis Įsakymu, reglamentuojančiu registracijos centrų veiklą, savivaldybės buvo įpareigosios skirti, parengti ir aprūpinti registracijos centrams patalpas, prisidėti dalyvauti užtikrinant užsieniečių priėmimo sąlygas registracijos centruose. Sveikatos priežiūros paslaugų teikimą centruose užtikrinti turėjo Sveikatos apsaugos ministerija, NVO veiklą centruose koordinavo Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, už kiekvieno centro veiklos koordinavimą bendrai ir sklandų funkcionavimą atsakingas buvo Policijos departamentas, o Migracijos departamentas atitinkamai privalėjo centruose užtikrinti migracijos procedūrų vykdymą.²³

22 LR vidaus reikalų ministro įsakymas "Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrų veiklos ir šių užsieniečių apgyvendinimo", 2022 m. vasario 26 d., Nr. 1V-143, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 m. rugpjūčio 8 d., <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/7703b8c0973b1ecaf3abaoeb308998c>.

23 Ibid.

IV.

SAVIVALDYBIŲ ATSAKAS Į PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMĄ: KOKYBINIO TYRIMO PAGRINDINĖS ĮŽVALGOS IR IŠVADOS

4.1 KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMAS SAVIVALDYBĖSE

4.1.1. PRIĖMIMO PROCESŲ KOORDINAVIMAS

- Daugiau nei pusėje tyrime dalyvavusių savivaldybių suburtos darbo grupės arba ekstremalių situacijų komisijos, tikslingai skirtos karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo klausimams spręsti. Paprastai šias grupes sudarė skirtingų sričių savivaldybės administracijos skyrių atstovai, kai kuriais atvejais buvo kviečiami savivaldybei pavaldžių institucijų ir savivaldybėje veikiančių nevyriausybinų organizacijų, tautinių bendruomenių atstovai. Tyrimo laikotarpiu tokios tikslinės darbo grupės ir komisijos savo veiklą tęsė tik keliose savivaldybėse.
- Tikslinėse darbo grupėse ir ekstremalių situacijų komisijose buvo kuriami karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo algoritmai, pasidalinta atsakomybėmis ir klausimais, kuriuos sprendžia paskirtas savivaldybės administracijos ar jai pavaldžios institucijos atstovas. Tarp tikslinių darbo grupių ir ekstremalių situacijų komisijos sprendžiamų klausimų buvo paminėti karo pabėgėlių apgyvendinimo, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų, vaikų švietimo, socialinių išmokų, pavėžėjimo organizavimas, bendradarbiavimas su nacionalinio lygmens institucijomis ir nevyriausybiniomis organizacijoms, verslo įmonėmis ir vietos gyventojais, bendradarbiavimas su žiniasklaida, kt.
- Už karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo procesų koordinavimą dažniausiai buvo atsakingi savivaldybės administracijos direktorius arba jo pavaduotojas. Kitais atvejais procesus koordinavo savivaldybės mero patarėjai, civilinės saugos specialistai, keletas savivaldybių atstovų paminėjo, kad karo pabėgėlių priėmimo atsakomybės buvo priskirtos savivaldybių socialinių paslaugų skyriams.

4.1.2 SAVIVALDYBIŲ VAIDMUO PRIIMANT KARO PABĖGĖLIUS IŠ UKRAINOS

- Tyrimas atskleidžia, kad savivaldybės atliko itin svarbų vaidmenį priimant karo pabėgėlius pirmaisiais karo Ukrainoje mėnesiais. Savivaldybių administracijos savarankiškai priėmė sprendimus, kaip karo pabėgėlių priėmimas turėtų būti organizuojamas jų savivaldybėse, tam paskyrė atsakingus asmenis, taip pat

sprendė finansavimo, reikalingo priėmimo priemonėms įgyvendinti, klausimus. Dažniausiai tyrime dalyvavusių savivaldybių atstovai minėjo, kad **savivaldybės vaidmuo, priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos, apėmė tokias veiklas kaip:**

- Karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centrų steigimo organizavimas ir šių centrų veiklos palaikymas (plačiau žiūrėti 4.2 sk. Karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centrų veikla);
- Karo pabėgėlių apgyvendinimo, nepilnamečių įsitraukimo į ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo programas, prieinamumo prie socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų koordinavimas;
- Karo pabėgėlių konsultavimas ir tarpininkavimas jiems socialinėms, sveikatos priežiūros, švietimo, ir kt. paslaugoms gauti;
- Karo pabėgėlių konsultavimas įdarbinimo klausimais;
- (Vienkartinių) socialinių išmokų, susijusių su įsikūrimu savivaldybėje, būsto nuomos kompensavimu, kt. teikimas;
- Finansavimo nemokamam vaikų maitinimui, mokyklinių prekių įsigijimui, neformaliai vaikų ugdymuisi, skyrimas;
- Pagalbos daiktais, drabužiais, maisto paketais, pan. organizavimas;
- Kultūrinių ir laisvalaikio užimtumo veiklų vaikams ir suaugusiems organizavimas;
- Lietuvių kalbos kursų organizavimas;
- Bendradarbiavimas su savivaldybėse ir už jos ribų veikiančiomis nevyriausybinėmis organizacijomis, įmonėmis ir privačiomis iniciatyvomis, organizuojant pagalbos priemones ir karo pabėgėlių priėmimą;
- Bendradarbiavimas su savivaldybių partneriais Ukrainos miestais, teikiant jiems humanitarinę pagalbą ir organizuojant asmenų pervežimą iš Ukrainos.

4.1.3. DIDŽIAUSI IŠŠŪKIAI, SU KURIAIS SUSIDURIA SAVIVALDYBĖS

- Didžiausi iššūkiai, su kuriais tyrimo dalyvių atstovaujamos savivaldybės, dažniausiai buvo susiję su:
 - **Darbo panašaus pobūdžio situacijose patirties trūkumu.** Savivaldybių atstovai prisiminė pradžioje vyravusį *chaosą, paniką, baimę* bei *nežinią*²⁴, kiek karo pabėgėlių atvyks, kur galės juos apgyvendinti, kokių paslaugų jiems reikės, kiek laiko jie gyvens savivaldybėje ir pan.

„Pati situacija buvo iššūkis. <...> Nes tu teoriškai įsivaizduoji, o praktika yra visai kitokia, ko žmonėms gali reikėti, kokie jie gali būti, su kokiomis problemomis. Nes tikrai buvo ir tų problemų, aš iš socialinės savo pusės. <...> ir vaikai, ir neįgalūs, ir senjorai. Tai, ką tu įsivaizduoji ir kas yra realiai, yra du skirtingi dalykai.“ (SAV_10)

- **Nacionaliniame lygmenyje priimtų sprendimų dėl paslaugų karo pabėgėliams teikimo trūkumu** – savivaldybės sprendimus (karo pabėgėlių apgyvendinimo, sveikatos priežiūros prieinamumo, vaikų švietimo, kt. klausimais) turėjo priimti savarankiškai, neturėdamos nacionaliniu

²⁴ Čia ir kitose ataskaitos dalyse kursyvu pateikiamos tyrimo dalyvių citatos. Tyrimo dalyvių kalba netaisyta.

lygmeniu priimtų karo pabėgėlių priėmimo algoritmų ir sistemos. Ypač didelį iššūkį kėlė nuolat kintanti situacija, tad sprendimus reikėjo priimti greitai, o nacionaliniu lygmeniu nepriimti teisės aktų pakeitimai sunkino situaciją.

„<...> tada buvo nuolatinis, nacionaliniu mastu turiu omeny, mėtymasis. Tai priklauso, tai nepriklauso, tai gali, tai negali. Tai „jūs čia paslaugų negalit teikti, nes jie neturi leidimo gyventi“, visokių tokių buvo.“ (SAV_2)

- **Ribotomis galimybėmis teikti įvairias paslaugas** (socialines, sveikatos priežiūros, švietimo, užimtumo, kt.) **dėl ilgai užsitęsusio karo pabėgėliams iš Ukrainos teisinio statuso suteikimo.** Ši aplinkybė ribojo ne tik savivaldybių darbą, bet ir pačių pabėgėlių integraciją (pvz., galimybes pradėti dirbti). Kaip rodo tyrimas, savivaldybės paslaugas karo pabėgėliams kai kuriais atvejais teikė nelaukdamos, kol šie gaus teisinį statusą.

„<...> tikrai buvo didžiulis srautas asmenų ir Migracijos departamentas nespėjo susidoroti ir laiku tikrinti informacijos, per mėnesio laikotarpį priimti sprendimus ir išduoti tuos leidimus, o visa socialinė, pinigine parama yra susieta būtent su leidimu laikinai gyventi ir tik tada įgyja teisę.“ (SAV_1)

„<...> onkologinį ligonį, negražiai sakysiu, bet nelegaliai paguldėm į klinikas, nes reikėjo skubios operacijos, o dokumentai buvo nesužavartyti.“ (SAV_4)

- **Karo pabėgėlių sveikatos priežiūra.** Savivaldybių atstovai pastebėjo, kad pačioje pradžioje karo pabėgėliai iš Ukrainos turėjo prieigą tik prie būtiniosios skubios medicininės pagalbos paslaugų, tačiau šiems asmenims dažnai reikėjo ir antrinių sveikatos priežiūros paslaugų, papildomų iššūkių kilo su negalia turinčiais į savivaldybę gyventi atvykstančiais asmenimis.

„Tai čia buvo pagrindinis klausimas, kaip jiems prisiregistruoti [į sveikatos priežiūros įstaigas]. SAM [Sveikatos apsaugos ministerija] padarė pirmą susitikimą, net nežinau, balandžio pabaigoj ar gegužę, kada jau mes viską buvo išsprendę. Tai ką mes buvo susitarę iš karto, kad buvo vienas raktinis žmogus poliklinikoje <...> ir jeigu jiems reikėjo šeimos gydytojo ar kažkokių kitų specialistų, tai <...> darbuotojai siūsdavo visus duomenis, tada tas darbuotojas poliklinikos užregistruodavo tam tikram laikui ir pas tam tikrą specialistą, nes ne visi specialistai kalba rusiškai ir ne visi gali susikalbėti. Tai tas pagrindinis darbo sudėliojimas buvo, kad žmogus ateina į polikliniką ne šiaip neaišku ko ir kaip, o ateina konkrečiai.“ (SAV_2)

- **Neplanuotomis finansinėmis išlaidomis iš savivaldybės biudžeto** (laikino apgyvendinimo patalpoms įrengti, socialinėms išmokoms, vaikų formaliam ir neformaliam ugdymui, kt.)

„<...> kadangi nacionaliniu lygmeniu irgi užtruko, kol buvo patvirtinta, tai mes tiesiog greituoju būdu iš principo susėdom su administracijos vadovybe, pasižiūrėjome, kokios galimybės, ir nusprendėm, kad reikia skirti tokias vienkartinės išmokas.“ (SAV_6)

- **Duomenų apie į savivaldybes atvykstančius karo pabėgėlius trūkumu.** Informacijos apie tai, kiek asmenų atvyko gyventi į savivaldybę, kur šie asmenys yra apsistoję ir pan., trūkumas kėlė sunkumų planuojant paslaugas, taip pat jų teikimą. Su šiuo iššūkiu dažniau susidūrė savivaldybės, kurių teritorijoje neveikė karo pabėgėlių registracijos centrai, o asmenys, pasitraukę iš Ukrainos, atvykdavo savarankiškai ar per iniciatyvą „Stiprūs kartu“. Siekiant išspręsti šią problemą, savivaldybės telkėsi seniūnijų pagalba, kitos viešai skelbė informaciją, kad visi atvykę asmenys turi registruotis savivaldybės numatytoje įstaigoje (pvz., seniūnijoje, socialinių paslaugų centre, kt.)

„<...> problema buvo, kad mes neturėjome prieigų prie „Stiprūs kartu“ [duomenų bazės], mes negalėjome žinoti, kur pas mus žmonės gyvena. <...> sako „pas jus yra, reikia maisto“, mes neturime duomenų, nežinome, kur gyvena žmonės.“ (SAV_8)

„<...> buvo paskleista ir per seniūnus, <...> ir su socialiniais darbuotojais kalbėta. Kai tiksliai sužinote, kad atsiranda [karo pabėgėliai] ir savo žmonėms sakykit, jeigu tiksliai priėmė ukrainiečius, kad kreiptųsi į seniūniją. <...> tai va taip ir su žinodavom, tiesiog per gyventojus, per socialinius darbuotojus, tokios kaip ir registracijos pas mus tikrai nebuvo.“ (SAV_11)

- **Dideliu darbo krūviu ir psichologiniu darbuotojų išsekimu.** Spręsdamos šią problemą kai kurios savivaldybės įdarbino papildomus darbuotojus, tačiau šių įdarbinimo procesas taip pat užtruko. Be to, dėl didelio atvykstančiųjų srauto nebuvo laiko ir galimybių pasirūpinti psichologine žmones aptarnaujančių specialistų gerove.

„<...> mūsų darbuotojai jau degė, sakė, kad „nereikia jokių priedų, duokit normaliai dirbti“, nes neįmanoma buvo dėl srautų, žmonių kiekis buvo didžiulis.“ (SAV_2)

- **Kalbos barjeru** – su šiuo iššūkiu ypač dažnai susidūrė jaunesni, įvairias paslaugas teikiantys specialistai.

„<...> pas mus jeigu jaunesnis šiek tiek darbuotojas, anglų laisvai šneka, bet rusų ne. Tai reikėjo parinkti darbuotojus, kurie galėtų dirbti priėmimo centre.“ (SAV_4)

- **Dokumentų, reikalingų užpildyti įvairioms paslaugoms gauti, formų kita nei lietuvių kalba trūkumu.** Savivaldybių atstovai ypač akcentavo, kad lietuvių kalba nekalbantiems asmenims nepritaikytų dokumentų formų

pildymas kėlė papildomų sunkumų bei prailgindavo paslaugų gavimo procesus.

„<...> didelė problema teikiant paslaugas užsieniečiams yra mūsų informacija tik lietuvių kalba – paslaugų aprašymai, prašymo formos, paslaugų rezultatų formos didžioji dauguma šių dokumentų yra tik lietuvių kalba. Net mirties medicininis liudijimas ir mirties liudijimas lietuvių kalba. Net tik jie nesupranta kaip užpildyti tokią prašymo formą, bet gavę rezultatą turi jį versti vertimų biure ir dar notariškai tvirtinti, jei reikia <...>.“ (SAV_10)

- **Karo pabėgėlių apgyvendinimu.** Savivaldybės susidūrė su iššūkiais, kur apgyvendinti vienu metu dideliais srautais atvykstančius asmenis, o taip pat kaip pritaikyti savivaldybėje esančias ir tuo metu negyvenamas patalpas laikinam karo pabėgėlių apgyvendinimui.

„<...> asmenų, kurie galėtų suteikti gyvenamąjį plotą paieška ir registracija, <...> nukreipimas tų asmenų į tuos butus, reikėjo galvot savivaldybei ir apie tą savivaldybės būstą, savivaldybės patalpas, kuriose apgyvendinsim tada, kada jau nebebus tų butų laisvų ir asmenys tuos butus <...> nuomos pagrindais nebesuteiks. Tai čia irgi buvo didžiulis iššūkis.“ (SAV_1)

Savivaldybių atstovai, kalbėdami apie iššūkius, susijusius su karo pabėgėlių apgyvendinimu, taip pat paminėjo ir **bendradarbiavimo su kitomis savivaldybėmis**, sprendžiant šį klausimą, trūkumą.

„<...> daugelyje savivaldybių būdavo tokia nuostata, kad pas jus [karo pabėgėlių priėmimo] centras, jūsų ir bėdos. Tai tie miestai, kurie turėjo tuos centrus, tai tarsi čia ir yra jų problema. Nesvarbu, kad yra teigiama, kad yra visos Lietuvos problema.“ (SAV_4)

- Tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu, dėl sumažėjusio karo pabėgėlių srauto, atsinaujinusio teisinio reglamentavimo, o taip pat atsiradusių karo pabėgėlių priėmimo algoritmų bei didesnės patirties, savivaldybių atstovai įvardijo, kad karo pabėgėlių priėmimas nekelia tiek daug iššūkių, kiek jų buvo pradžioje – *„Man atrodo, kad čia kaip ir kiekvienoje situacijoje, kai atslūgsta stresas, tik tada gali priimti teisingus sprendimus“ (SAV_3).* Tačiau **iššūkiai, su kuriais susiduria savivaldybės, nesibaigė, o šie dažniausiai yra susiję su:**

- **Karo pabėgėlių apgyvendinimu.** Savivaldybių atstovai pastebi, kad blėsta visuomenės entuziazmas priimti karo pabėgėlius savo namuose, taip pat nerimaujama, kur reikėtų apgyvendinti atvykstančius asmenis padidėjus pabėgėlių srautui žiemos laikotarpiu.
- **Karo pabėgėlių sveikatos priežiūra.** Savivaldybių atstovai pastebi, kad sveikatos priežiūros paslaugas turi ne visi karo pabėgėliai, išlieka neaišku, kaip tokios paslaugos yra teikiamos nedirbantiems arba darbdavio neapdraustiems asmenims.

„<...> šiaip iš esmės pagal tą algoritmą tik dirbantys ir jeigu darbdavys apdraudžia, tai jie gali prisirašyti prie gydytojo. o visi kiti tik vieną kartą gali kreiptis. Vieną kartą kreipiasi ir jeigu gydytojas mato, kad reikia tęstinumo,

tai tada ir suteikia tą pagalbą. O į bet kokią polikliniką tai vis iš naujo ir iš naujo. <...> žmonės gyvena beveik metus, <...> o vis iš naujo, vis iš naujo [reikia kreiptis]. Tęstinumo jie neturi. Jiems yra tikrai ir psichologiškai, ir šiaip, sudėtinga.“ (SAV_9)

- **Duomenų apie iš savivaldybių išvykstančius karo pabėgėlius trūkumu.** Ši aplinkybė lemia, kad pasitaiko atveju, kad savivaldybės tęsia įvairių išmokų mokėjimą net ir iš savivaldybės išvykusiems asmenims bei patiria finansinių nuostolių.
- **Vėluojančiu savivaldybių patirtų išlaidų, priimant karo pabėgėlius ir teikiant jiems paslaugas, kompensavimu.**
- Iš Ukrainos atvykstančių asmenų **piktnaudžiavimo atvejais** (pvz., į socialines išmokas aplikuoja kitoje užsienio šalyje gyvenančių ir stabilias pajamas turinčių asmenų šeimos nariai ar Lietuvoje neteisėtai dirbantys asmenys, kt.)
- Karo pabėgėlių iš Ukrainos **motyvacijos skatinimu.** Savivaldybių atstovai akcentavo, kad jų tikslas, jog į savivaldybę atvykstantys asmenys kuo greičiau įsidarbintų ir taip būtų mažinama savivaldybės ir valstybės finansinė našta mokant įvairias socialines išmokas. Tačiau išsūkiu tampa ne tik šių žmonių, kurių dalis laikosi nuomonės, kad jų gyvenimas Lietuvoje yra laikinas, motyvacijos stiprinimas, bet ir ieškojimas būdų, kaip pritraukti į savivaldybėje atviras darbo pozicijas, kurios nebūtinai atitinka šių asmenų turimą specializaciją.

„Dar vienas iš didelių išsūkių tai motyvuoti ukrainiečius dirbti darbą, kuris ne pagal jų specializaciją yra. Nes visi norėjo, kad pagal išsilavinimą <...>. Tikrai dėjom dideles pastangas, kad kuo daugiau žmonių įdarbinti, kad kuo mažiau reikėtų teikti socialinių kompensacijų.“ (SAV_15).

4.1.4. NACIONALINIŲ INSTITUCIJŲ VAIDMUO PRIIMANT KARO PABĖGĖLIUS IŠ UKRAINOS: SAVIVALDYBIŲ VERTINIMAS

- Tyrime dalyvavę savivaldybių atstovai nacionalinių institucijų vaidmenį, priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos, vertino nevienareikšmiškai. Nors informantai neneigė nacionalinių institucijų įsitraukimo ir atliekamų funkcijų svarbos, tačiau dauguma įvardijo, kad nemažai skubių ir reikalingų veiksmų, kurie padėtų savivaldybėms, vėlavo („valstybės mechanizmas dėl tų pagalbų, jis labai sunkiai įsibangavo“ (SAV_6), *„Jeigu mes nebūtume patys susitvarkę, tai būtų visiškas chaosas ir mes tame chaose dar ilgai besikapstytume. Mums padėjo tai, kad mes supratome, ką reikia daryti, ir darėme tai. Tiesiog darėm, nelaukėm.“ (SAV_2)*), o kai kurie klausimai buvo likę neišspręsti ir tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu (pvz., karo pabėgėlių apgyvendinimas tuščiose valstybinei institucijai priklausančiose patalpose, vaikų dienos centrų finansavimas, ukrainiečių vaikų ugdymo tvarka bendrojo ugdymo mokyklose, ukrainiečių, baigiančių vidurinį išsilavinimą ir stojančių į aukštąsias mokyklas finansavimas, kt.).

- Savivaldybių atstovai, kalbėdami apie nacionalinio lygmens institucijų vaidmenį, dažniausiai kalbėjo apie karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centrų steigimą ir koordinavimą, sprendimų dėl socialinių išmokų mokėjimo priėmimą, algoritmų dėl ukrainiečių vaikų ugdymo ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo mokyklose, taip pat priėjimo prie socialinių paslaugų kūrimą, įsitraukimą identifikuojant savivaldybių poreikius ir kylančias problemas, susijusias su socialiniais ir švietimo klausimais bei koordinuojant šių klausimų sprendimą, taip finansavimo, skirto savivaldybių patirtoms išlaidoms kompensuoti, skyrimą.

„<...> daugiausiai tai buvo Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos klausimai sprendžiami, tiek švietimas, tiek socialinė apsauga, tiek gyvenimas ir visi kiti dalykai. Tai tie susirinkimai yra reguliarūs, vyksta kiekvieną ketvirtadienį iki šiolei ir jungia visas savivaldybes ir į ieško atsakymo į iškilusius klausimus.“ (SAV_10)

- Kalbėdami apie **nacionalinio lygmens institucijų vaidmenį priimant karo pabėgėlius**, tyrimo dalyvių labiausiai kritikuojamos sritys buvo susijusios su:
 - **Vėluojančiu valstybiniu finansavimu** – savivaldybių atstovai identifikavo, kad trūksta aiškumo, kokios ir kaip patirtos išlaidos yra kompensuojamos, paminėjo, kad yra kompensuojamos ne visos savivaldybių patiriamos išlaidos, be to, vėluoja kompensuojamų išlaidų apmokėjimas.

„Iki šiol aš laukiu [sprendimo], mes turim vaikų dienos centrą atskirą reliai ukrainiečiams <...>. Jeigu žiūrėti valstybės mastu, aš iki šiol negavau finansavimo, mes <...> kalbėjome kovo mėnesį turbūt apie tai, kad aš jau turiu vaikų ir jau dabar vyksta jų dienos užimtumas. Po to jau ne vieną kartą – ir balandį, ir gegužę, buvome susitikę kaip vadovų asociacija (...), mes turime tuos dienos centrus, jie pildosi, mes planuojam ateičiai, o valstybės finansavimas skiriamas tikrai “galvoms“. Tai jeigu aš laukčiau valstybės finansavimo, tai tie vaikai neturėtų dienos užimtumo.“ (SAV_2)

- **Vėluojančiais valstybinių institucijų sprendimais**, sprendžiant karo pabėgėlių apgyvendinimo, švietimo, sveikatos priežiūros, kt. klausimus

„<...> daug ką turėjome pradėti daryti dar negaliojant valstybiniu mastu teisės aktams. Kaip ir vienkartinių išmokų skyrimas, kuris nebuvo numatytas nei mūsų tvarkos apraše, nei valstybiniu mastu. Tai tiesiog pradėjom pirmąsias pašalpas vienkartinės skirti netgi neturėdami teisės akto. Paskui tik įteisinom tarybos sprendimu dėl vienkartinių išmokų ukrainiečiams skyrimo. <...> Lygiai taip pat, kai reikėjo apgyvendinti jau globos įstaigoje pirmus ukrainiečius, tai irgi teisės aktų nebuvo ir kaip ir nenumatyta socialinių paslaugų įstatyme, kad mes galime jiems steigti ilgalaikę socialinę globą.“ (SAV_3)

„<...> šiek tiek vėlavom su komunikacija, bet tiesiog, kad patys nežinojom, ką skelbti, ką daryti, nes ir iš Vyriausybės nebuvo tokių aiškių žinučių.“ (SAV_1)

- **Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumu** (ypač sprendžiant karo pabėgėlių apgyvendinimo klausimus)

„<...> labai turėjo jungti valstybinis Turto bankas, čia jų iniciatyvos aš pasigedau. Visas apgyvendinimo vietas suradome patys, visur „šaudėm“ ieškodami, kur galėtų būti vietų. Jos galėtų būti ir suskaičiuotos iš anksto. Man valstybės mastu labiau strigo Turto bankas, nes jis valdo valstybinį turtą arba ŠMSM [Švietimo, mokslo ir sporto ministerija], kuriai pavaldūs profesinio mokymo centrai, čia man pritrūko koordinavimo, nes iš Ministerijos nebuvo jokių nurodymų, o mums jie gali palinguoti galva ir sakyti, kad kaip valstybė nurodys, taip ir darys.“ (SAV_7)

- **Vėluojančia informacija apie registruotus asmenis** Migracijos departamento skyriuose ir jos perdavimu į kitas informacines sistemas (pvz., į elektroninę socialinės paramos šeimai informacinę sistemą (SPIS))

„SPIS sistema, MIGRIS sistema, taip pat Statistikos departamento kažkas kuriama, labai daug sistemų, kurios nesusilieja, informacija iš vienos sistemos nepereina į kitą. Žmogus ateina išmokos gauti, mes galvojame, kad su tuo Migracijos departamento lapu žmogus jau turi teisę, jau pateikė dokumentus ir identifikavo save, o mums buvo nurodyta, kad reikia ILTU kodo, o jį gauti užtrunka kelias dienas. Tai žmogus šoke, <...> nes atvažiavo su banko kortele, kuri neveikia pas mus, ir jis neturi pragyvenimo šaltinio.“ (SAV_7)

„<...> kurį laiką nežinojome, ką jiems galim pasiūlyti iš piniginės pusės. Kokios pašalpos jiems priklauso, kad galėtumėm duoti. Bet srautas buvo didžiulis. Ir tas <...> strigimas su migracijos departamento registracija dar labiau stabdė procedūras, nes sistemos visur reikalauja identifikuoti asmenį.“ (SAV_15)

- **Situacijai nepritaikytais socialinių paslaugų teikimo algoritmais**

„<...> mes gavome kažkokį tai tokį labai gremėzdišką algoritmą. Ten aš nežinau, kad tas žmogus (...) nukeliautų iki tos sudėtingos socialinės paslaugos, (...) man atrodo, gal kokia dvylika žingsnių [numatyta]. (...) jis buvo labai gremėzdiškas, tai mes juo niekada ir nesinaudojome.“ (SAV_9)

- **Sunkumais organizuojant ukrainiečių vaikų ugdymą**

„<...> kalbant apie švietimą, tai iš pradžių nebuvo jokių instrukcijų iš Ministerijos [Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos]. Tai buvo parengti [savivaldybės] Tarybos sprendimai, kad mokyklinukai patektų į mokyklas ir darželius ir <...>, kad tuos vaikus, atleisti nuo mokesčio. Tai yra, kad ukrainiečių vaikams, teikiamos visos tos paslaugos ikimokyklinės nemokamai, lygiai tas pats <...> ir mokyklose. <...> aprūpinimas ir drabužiais, ir maitinimas, viskas buvo iš savivaldybės lėšų, nes jokių sprendimų Vyriausybės lygmeniu nebuvo.“ (SAV_15)

„<...> išlyginamųjų klasių nebuvo, buvo tik kursai, kaip minėjau, vasaros metu. Kas liečia finansavimą, <...> mes jį gavom, bet jis buvo pavėluotas. Tarkim mokytojų padėjėjų [etata] buvo pažadėta anksčiau finansuoti, paskui ten mėnesį vėlavo finansavimas. Buvo, kaip ir iš kitų ministerijų, teorinis palaikymas, bet sprendėm problemas, pirmiausia, patys.“ (SAV_4)

- **Delsimu sprendžiant karo pabėgėlių iš Ukrainos tolimesnio gyvenimo Lietuvoje** (ilgalaikėje perspektyvoje) klausimus (pvz., gyvenimas Lietuvoje ir karo pabėgėlių teisės, pasibaigus laikinosios apsaugos statuso galiojimui; ukrainiečių vaikų, įgijusių vidurinį išsilavinimą Lietuvoje, stojimas į Lietuvos aukštąsias mokyklas, kt.)

„Realūs atvejai yra tokie, kad iš esmės niekas neveikė, nepaisant to, kad sakoma, kad visi viską turi ir visas teises. Tai ten teko muštis dėl kiekvieno vaiko, taip jau gavosi, kad pas mus keturi vaikai stojo [į universitetus]. Tai su visais keturiais vaikais ten teko vargo mūsų darbuotojams, nu žiauriai ten, man net ir pačiai teko skambinti ir universitetų administracijoms, nes 40 proc. finansuoja valstybė, o kita dalis, 60 proc., neva turėtų būti finansuojama aukštųjų mokyklų. Bet klausimas, ar tikrai tos mokymo įstaigos dengia, pasirodo, kad nedengia, arba vienam dengia, o kitam nedengia. Tai su švietimu aš irgi negaliu pasakyti, kad viskas buvo labai gerai <...> ypač kas liečia vyresnių vaikų integraciją. Ir čia tikrai dar bus problemų ateity.“ (SAV_2)

„<...> man labai keista, kad čia jau vyriausybės, net ne ministerijos, o būtent vyriausybės suvokimas aplamai buvo 3 mėnesiams. Tai man pirmi planai 3 mėnesiams buvo visiškai utopija. Nes aš visada sakiau, kad net jei karas baigsis rytoj, tai kur jie grįš?“ (SAV_2)

4.1.5. KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIMO FINANSAVIMAS

- Kaip atskleidžia tyrimas, karo pabėgėlių priėmimo ir su juo susijusių klausimų finansavimas buvo vienas didžiausių iššūkių savivaldybėms, ypač pradžioje, atvykstant pirmiesiems karo pabėgėliams. Kaip jau užsiminta ankstesnėse ataskaitos dalyse, į savivaldybes atvykstant pirmiesiems karo pabėgėliams ir sparčiai augant jų srautui, savivaldybių administracijos turėjo reaguoti greitai, tad lėšos, reikalingos karo pabėgėlių priėmimui ir su juos susijusiems klausimams, pirmiausia, buvo skiriamos iš savivaldybės biudžeto, nelaukiant, kol šis klausimas bus išspręstas ir lėšos paskirstytos nacionaliniu lygmeniu.

„<...> vadovo indėlis yra labai svarbus dėl to, kad mes neturėjome finansavimo, nežinojome nieko, kas bus. Mūsų savivaldybės meras sušaukė visą administraciją, biudžetinių įstaigų vadovus ir jau mes iš karto galvojom, kokie iššūkiai mūsų laukia, ir iškart, pirmoje [savivaldybės] Taryboje, buvo sprendžiami klausimai dėl finansavimo.“ (SAV_3)

- Vienos savivaldybės atstovė įvardijo, kad tam, kad palengvinti savivaldybės finansinę naštą, savivaldybės administracijos iniciatyva buvo atidaryta speciali paramos sąskaita, į kurią finansinę paramą gali pervesti tiek fiziniai asmenys, tiek įmonės (SAV_7). Viena iš išlaidų, kurias dengia savivaldybė iš šios sąskaitos, rūšių – būsto nuomos kompensacija apgyvendinimą teikiančiam fiziniam ar juridiniam asmeniui.
- Kaip jau minėta ankstesnėje dalyje, nors tyrimo laikotarpiu nuo pirmųjų karo pabėgėlių atvykimo į savivaldybes buvo praėję daugiau nei pusę metų, savivaldybių atstovai įvardijo, kad vis dar susiduria su iššūkiais gaunant valstybės kompensacijas už patirtas išlaidas.

„<..> būtų gerai gauti [finansavimą], būtų lengva, kad būtų kažkokios skiriamos valstybiniu lygmeniu išmokos <...>. Aišku, tas kompensacinis mechanizmas kažkada įsijungs, pradės veikti <...>, tai bus aiškus palengvinimas savivaldybei.“ (SAV_14)

4.1.6. **TARPINSTITUCINIS BENDRADARBIAVIMAS, PRIIMANT KARO PABĖGĖLIUS IŠ UKRAINOS**

- Siekiant efektyvaus karo pabėgėlių priėmimo ir su juo susijusių klausimų sprendimo yra svarbus **tarpinstitucinis bendradarbiavimas**. Tokio bendradarbiavimo svarbą akcentavo ir tyrime dalyvavę savivaldybių atstovai.

„Tai be bendradarbiavimo <...> nieko nebūtų buvę, tikrai nieko nebūtų įvykę. <...> bendradarbiavimo prasme tikrai sutelktumo reikėjo pradžiai. Aišku, ir dabar kiek tai reikalinga <...>.“ (SAV_11)

- Kaip atskleidžia tyrimas, savivaldybės, sprendamos karo pabėgėlių priėmimo klausimus, telkė skirtingų valstybinių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų atstovus, privačias įmones, kai kuriose savivaldybėse bendradarbiauta su tautinėmis bendruomenėmis, taip pat buvo aktyviai pasitelkta ir savanorių pagalba.

„Tai juos [tautinių mažumų bendruomenę] mes tada ir įtraukėm, aišku, ir Raudonasis Kryžius, ir Caritas ir visos kitos NVO yra labai svarbu. Ir kartą per mėnesį savivaldybės iniciatyva darome visų, dalyvaujančių ukrainiečių integracijos procesuose, tiek valstybinių, tiek nevyriausybinių organizacijų bendrą susirinkimą ir ten generuojame <...> idėjas.“ (SAV_7)

3. pav. Savivaldybių tarpinstitucinis bendradarbiavimas

- Kalbinti tyrimo dalyviai apie **bendradarbiavimą su valstybinėmis institucijomis** atsiliepė nevienareikšmiškai, o tai labiausiai susiję su jau anksčiau minėtu dėl įvairių biurokratinių procedūrų vėluojančiu valstybinių institucijų išitraukimu, o taip pat, kai kurių jų, pasyviu požiūriu į savivaldybėse sprendžiamas problemas. *(plačiau žiūrėti sk. 4.1.4. Nacionalinių institucijų vaidmuo priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos: savivaldybių vertinimas)*

„<...> matyčiau nacionalinį lygmenį pernelyg didelį biurokratinį aparatą, kurio jie vis dar nenori atsisakyti. ir ta prasme, jis per savo tas procedūras kartais nemato to siekiamo tikslo. <...> procedūriniai sprendimai prasideda ir tu juose paskęsti.“ (SAV_9)

- **Bendradarbiavimas su savivaldybei pavaldžiomis įstaigomis** dažniausiai pasireiškė sprendžiant karo pabėgėlių apgyvendinimo, užimtumo, švietimo, socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų, taip pat lietuvių kalbos organizavimo klausimus. Paprastai savivaldybei pavaldžių institucijų atstovai dalyvauja ir savivaldybėse veikiančiose tikslinėse darbo grupėse ar ekstremalių situacijų komisijų posėdžiuose.

„Taip pas mus būdavo tarpinstituciniai pasitarimai, kiekvieną savaitę pradžioje jungdavomės <...>, ir medicinos įstaigos, ir socialinių paslaugų centras, <...> ir mūsų viešosios tvarkos skyrius, ir vaiko ir šeimos gerovės centras.“ (SAV_3)

- Kalbant apie **bendradarbiavimą su kitomis savivaldybėmis**, pastebima, kad tyrimo dalyvius, pagal jų pasidalintas patirtis, būtų galima skirstyti į kelias grupes:

- savivaldybės, kurios aktyviai konsultavosi su kitomis savivaldybėmis, bendradarbiavo dėl karo pabėgėlių priėmimo, pagalbos teikimo, taip pat pervežimo iš vienos savivaldybės į kitą

„Oi, žinokit skambučių tai buvo labai daug. <...> visos mūsų regiono, mūsų apskrities savivaldybės, <...> labai dažnai susiskambiname <...> visokiais klausimais ir mūsų skyriuje yra paskirti asmenys, kurie yra atsakingi už išmokas vaikams ukrainiečiams, už socialinių pašalpų skyrimą ukrainiečiams, <...> ir jeigu tikrai kyla kokių klausimų, tai specialistės pačios skambinasi ir į kitas savivaldybes, ir derinasi.“ (SAV_11)

- savivaldybės į kurias kreipėsi ir teikė konsultacijas kitoms savivaldybėms

„Ko gero, daugiau [į mus] kreipėsi kitos savivaldybės, kažkokios pagalbos, informacijos arba pasidalinimo patirtimi.“ (SAV_3)

- savivaldybės, kurios (tiesioginio) bendradarbiavimo su kitomis savivaldybėmis nepalaikė. Reikėtų pastebėti, kad pastarosioms tiesiogines konsultacijas su kitomis savivaldybėmis atstojo LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kassavaitiniai posėdžiai, kurie prisidėjo ir prie gerųjų patirčių tarp savivaldybių pasidalinimu.

„Nelabai turėjom ką konsultuotis ir kaip konsultuotis, kadangi nacionaliniu mastu buvo daromi irgi kas savaitiniai pasitarimai, kur visos savivaldybės susijungia nuotoliniu būdu, mes irgi klausydavomės, ir mokydavomės <...> iš svetimų patirčių ir klaidų, kažką išgirdavom ir kažkam pasiruošdavom, kas pas mus dar neįvykęs sakysim, numatydavom. Bet, kad taip konkrečiai su kažkuria savivaldybe skambintis tai nebuvo.“ (SAV_1)

- Kaip pastebėjo viena tyrimo dalyvių, pačioje pradžioje būtų buvęs svarbus Savivaldybių asociacijos vaidmuo, tačiau jis buvo gana pasyvus, plačiau apėmė tik vieną – socialinių paslaugų ir paramos sritį.

„<...> nebuvo sukurto [savivaldybių bendradarbiavimo] mechanizmo. Bandėm mes kai kuriuos klausimus [spręsti kartu], bet čia tik todėl, kad mūsų labai aktyvi yra sekretorė savivaldybių asociacijos socialinio komiteto. Bet kitų sričių nebuvo to. Tai tada jau mes dalindavomės, ką mes gero nusprendėm, tai jos iniciatyva ir parašydavome. Tai mes visos į bendrą „chat’ą“ sukeldavom, kad bent jau bendras tendencijas matytumėm. Bet šiaip savivaldybių asociacija nebuvo lyderė šituo atveju <...>.“ (SAV_7)

- Visos tyrime dalyvavusios savivaldybės akcentavo **bendradarbiavimo su nevyriausybinėmis organizacijomis** (NVO) aktualumą ir koki svarbų vaidmenį atliko šios organizacijos, sprendžiant karo pabėgėlių priėmimo klausimus. Ypač buvo akcentuojama ilgametis NVO įdirbis ir kompetencijos, kurios lėmė, kad

šios „yra puikiai pasiruošusios tokioms situacijoms, kurioms mes [savivaldybės] buvom nepasiruošę“ (SAV_4).

„Raudonasis Kryžius labai padėjo, Caritas, „Stiprūs kartu“. Tikrai teigiami, geri atsiliepimai. Nepamirštam, kad šitos nevyriausybinės organizacijos veikia ne vienerius metus ir jie investuoja į darbuotojus. Ten nėra to, kad savanoriai „čia ir dabar“ priimti, be apmokymų, tikrai ne. Tikrai yra investuojama į šitą darbą. <...> Tai ta jų patirtis tikrai nemažai praverė, labai netgi praverė.“ (SAV_4)

- Dažniausiai **su NVO bendradarbiauta** steigiant karo pabėgėlių registracijos centrus ir teikiant paslaugas juose; organizuojant materialinę pagalbą drabužiais, būtiniaisiais daiktais, maistu ir pan.; organizuojant karo pabėgėlių apgyvendinimą savivaldybėje; teikiant įvairaus pobūdžio paslaugas ir tarpininkaujant su į savivaldybę gyventi atvykusiais karo pabėgėliais iš Ukrainos.
- **Bendradarbiavimą su privačiu sektoriumi** akcentavo keletas tyrimė dalyvavusių savivaldybių atstovų. Visų pirma, privačios įmonės, kuriose iki karo buvo įdarbinti Ukrainos piliečiai, prisidėjo prie šių šeimų narių atvykimo į savivaldybes, jų apgyvendinimo ir įvairios pagalbos teikimo. Privačios įmonės taip pat teikė laikino apgyvendinimo paslaugas, paramą maistu, drabužiais, daiktais, mobilaus ryšio priemonėmis, pan.; organizavo nemokamą laisvalaikio užimtumą, vaikų neformalaus ugdymo veiklas. Privačios įmonės (daugiausiai) materialinę pagalbą taip pat teikė ir karo pabėgėlių registracijos centruose (dažniausiai maistu, higienos priemonėmis, kt.). Atskirai taip pat vertėtų išskirti privačią iniciatyvą „Stiprūs kartu“, be kurios indėlio karo pabėgėlių apgyvendinimas būtų tapęs dar didesniu iššūkiu savivaldybėms.
- **Bendradarbiavimą su tautinėmis bendrijomis** akcentavo keturios savivaldybės, kuriose ir iki karo pradžios aktyviai veikė ukrainiečių bendruomenės ir organizacijos. Savivaldybių atstovai pabrėžė tokio bendradarbiavimo aktualumą ir šių bendruomenių indėlį prisidedant prie karo pabėgėlių savivaldybėje priėmimo (pvz., tarpininkaujant dėl paslaugų gavimo, savivaldybės informavimo apie atvykusių karo pabėgėlių poreikius, kt.). Dviejų savivaldybių atstovai įvardijo, kad tautinių bendruomenių atstovai buvo (yra) kviečiami į savivaldybėse suburtas darbo grupes karo pabėgėlių priėmimo klausimams spręsti. Vienos savivaldybės atstovas paminėjo, kad savivaldybė yra suteikusi patalpas, kur bendruomenė įgyvendina įvairias veiklas, pavyzdžiui, teikia psichologinę pagalbą į savivaldybę atvykstantiems karo pabėgėliams, patalpose taip pat organizuojami susitikimai su savivaldybės ir jai pavaldžių institucijų atstovais.

„<...> mano bendradarbiavimo sąlyčio taškai yra bendradarbiavimas su tautinių mažumų bendrijomis. Imu tai ant savo pečių ir išnešu, kiek įmanoma, nes pas juos [ukrainiečius] atviriau kalba žmonės, pas mus ateina užsisklendę ir nenorintys pasakyti per daug, kad nebaustų arba neatšauktų kokios paslaugos ar kokios išmokos, todėl ėjimas į tautines mažumas pasiteisino.“ (SAV_7)

- Taip pat galima paminėti, kad net ir tose savivaldybėse, kuriose nėra (aktyvių) ukrainiečių tautinių bendruomenių, iš Ukrainos kilę asmenys (gyvenę Lietuvoje anksčiau ir atvykę prasidėjus karui) buvo neretai pasitelkiami padėti spręsti su karo pabėgėlių priėmimu susijusių klausimų (pvz., įdarbinami socialinių paslaugų centruose, mokyklose, dirbo konsultantais karo pabėgėlių registracijos centruose kt.).

„<...> įdarbinom pačius pedagogus ukrainiečius į švietimo sistemą. Jie čia tapo tokia tarpine grandimi, kurie mokėsi patys lietuvių kalbos ir natūraliai lygiagrečiai pagelbėjo.“ (SAV_1)

„<...> iš karto buvo numatyti du etatai socialinių paslaugų centre papildomai priimti darbuotojus, kurie koordinuotų, kurie susišnekėtų su ukrainiečiais jiems suprantama kalba.“ (SAV_3)

„<...> mokyklose yra priimti [ukrainiečiai] mokytojų padėjėjais. Dėl to klimato, dėl adaptacijos, psichologinių dalykų, dėl kalbos skirtumų, barjerų, tai iš tikrųjų labai pasiteisino.“ (SAV_15)

4.1.7. KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS PRIĖMIME DALYVAUJANČIŲ SAVIVALDYBIŲ ADMINISTRACIJŲ IR JOMS PAVALDŽIŲ INSTITUCIJŲ DARBUOTOJŲ KOMPETENCIJOS

- Kaip jau aptarta ankstesniame ataskaitos skyriuje (žr. sk. 4.1.3 *Didžiausi iššūkiai, su kuriais susiduria savivaldybės*), atvykstant pirmiesiems karo pabėgėliams iš Ukrainos susidurta su neeiline situacija, kuriai spręsti patirties trūko visiems dalyvavusiems šiame procese. Tyrimo dalyvių teirautasi, kokių kompetencijų labiausiai trūko (trūksta) savivaldybių ir joms pavaldžių įstaigų darbuotojams, dalyvaujantiems karo pabėgėlių priėmime ir sprendžiant su juo susijusius klausimus. **Dažniausiai tyrimo dalyviai kalbėdami apie kompetencijas minėjo:**

- Ribotas galimybes susikalbėti su tiksline grupe dėl **kalbos barjero**;

„<...> pagrindine problema rusų kalbos nemokėjimas. Esam skyriui tryse, tai tik vienas žmogus kalba rusų kalba, kiti nekalba rusų kalba, tai <...>, kad daugiau įsitraukti į kažkokias veiklas, kitiems kolegoms padėti, bendrauti su ukrainiečiais neturėjom tiesiog galimybes. <...> kitas dalykas <...> yra terminologija, išmokos, rūšis. Žodžiu, kaip apskaičiuojama, kas turi teisę, kas neturi teisės, tai konsultavimas irgi buvo <...> apsunkintas todėl, kad, na, čia jau turėtų būti geras rusų kalbos žinojimas.“ (SAV_1)

- **Kompetencijų darbui (paslaugų teikimui) su užsienio piliečiais trūkumą** (tarpkultūrinės kompetencijos, darbo su pažeidžiama grupe kompetencijos, pan.);

„<...> pusė savivaldybių buvo tiesiog įmestos ir tiesiog bandė. Dar čia mūsų suvokimas, kad socialinės pagalbos teikimas yra va, tiesiog, jeigu tu geras žmogus esi, tai tu gerai ir tą padarysi. <...> yra tas mūsų suvokimas, kad čia nėra profesionali veikla, o tai yra profesionali veikla. Jeigu tu nesugebi nustatyti ribų, jeigu tu nesugebi sukurti aiškiai to profesionalaus santykio su žmogumi, tai tu tada ir gauni tai, ką gauni. Čia irgi viena tokia iš bėdų, kai mes suvokiam, kad kiekvienas galėtų tą daryti, kiekvienas galėtų dirbti su ukrainiečiais, na, ne kiekvienas.“ (SAV_2)

- **Teisės aktų**, reglamentuojančių užsienio šalių piliečių teisėta buvimą šalyje ir jiems priklausančias paslaugas, bei jų naujų redakcijų, reaguojant į karo pabėgėlių priėmimą, **išmanymo spragas**;

“<...> kur trūko kompetencijų, tai apskritai kalbant apie užsieniečių teisinės padėties įstatymą, poįstatyminių aktų studijavimą, susietų su šituo įstatymu tai tikrai buvo nauja sritis ir su ja reikėjo susipažinti <...>.“ (SAV_1)

„<...> pradžiai trūko kompetencijos, kurie teisės aktai išėjo, reikėjo sužinoti, pritaikyti. Tai va sakykim ir sveikatos klausimais ten vienas skambina mūsų poskyrio vedėjai, Kažkuri poliklinika ne taip suteikė informaciją, visiškai ne taip, kaip priklauso. buvo tų dalykų iš tikrųjų buvo, o dabar yra kuo toliau, tuo mažiau.“ (SAV_12)

- Psichologinių žinių, dirbant su asmenimis, turintiems trauminės patirtis, trūkumą. Reikėtų pastebėti, kad apie psichologines žinių spragas kalbėjo tik keletas savivaldybių atstovų, tačiau iš kitų jautėsi, kad specialistams bendrai trūksta suvokimo apie tokių kompetencijų aktualumą jų darbe.

„Pas mus yra mažai tų mokymų, kaip dirbti su traumine patirtim. Bet mes ir anksčiau to nemokėjom normaliai. Kaip aš sakau, kad normaliai mes dar nemokam, bet dar turėjom mokytis <...>.“ (SAV_6)

4.2. PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS REGISTRACIJOS CENTRŲ VEIKLA

4.2.1. REGISTRACIJOS CENTRŲ STEIGIMAS IR TEIKIAMOS PASLAUGOS

- Kaip minėta, už karo pabėgėlių registracijos centrų steigimą buvo atsakinga Vidaus reikalų ministerija. Registracijos centrų veiklos koordinatoriais buvo paskirti policijos departamento atstovai. Savivaldybėms buvo nurodyta surasti tinkamas patalpas ir pasirūpinti jų įrengimu.
- Kaip atskleidžia tyrime dalyvavę savivaldybių atstovai, registracijos centrai veikė vieno langelio principu – vienoje patalpoje informaciją atvykusiems karo pabėgėliams teikė institucijų ir nevyriausybinę organizacijų atstovai:

Migracijos departamento, Užimtumo tarnybos, „Stiprūs kartu“, Raudonasis Kryžius, Maltos ordinas, Maisto bankas, Caritas ir kitos. Į registracijos centrus atvykusiems žmonėms buvo suteikiama informacija kaip gauti įvairias paslaugas: švietimo, užimtumo, sveikatos, socialines išmokas, apgyvendinimą, pavėžėjimą ir kt. .

- Registracijos centruose atvykę karo pabėgėliai galėjo apsistoti iki 72 valandų. Centruose buvo tiekiamas maistas, vaikams buvo įrengti žaidimo kambariai. Čia taip pat budėjo ir būtinąją medicininę pagalbą teikė medikai ir psichologai.

4.2.2. SAVIVALDYBĖS VAIDMUO REGISTRACIJOS CENTRŲ VEIKLOJE

- Steigiant karo pabėgėlių registracijos centrus savivaldybės vaidmuo buvo labai didelis – nuo tinkamų patalpų registracijos centrai suradimo ir jų pritaikymo iki skirtingų institucijų, organizacijų ir savanorių, dirbančių registracijos centruose, darbo koordinavimo. Nepaisant savivaldybių svarbos, dalis jų savo vaidmenį apibūdino tik kaip pagalbinį, vykdant Vidaus reikalų ministerijos įsakymą – *„jie [VRM] patys tą koordinavo, atvyko, sudėliojo, finansavo. Tai čia mūsų buvo tik <...> padėjimas su visom informacijos sklaidom, tarpininkavimais ir nukreipimais“ (SAV_6).*
- Nors dauguma savivaldybių atstovų neturėjo didelės kritikos tam, kas buvo susiję su registracijos steigimu ir jų koordinavimu, tačiau vis tik buvo akcentuojama, kad *„valstybės mechanizmas dėl tų paslaugų <...> labai sunkiai išsibangavo“ (SAV_6),* be to *„informacijos tikrai trūko, net buvo visiškai neišku, kokiomis sąlygomis reikia priimti juos, kokios teisės jų bus, visi tie dalykai nebuvo išspręsti“ (SAV_10).*
- Tyrimo dalyviai, kalbėdami apie savivaldybėse veikusią registracijos centrų veiklą, dalinosi, kad registracijos centrų veiklos pradžia *tikrai buvo sunki (SAV_10),* o pirmąsias dvi savaites buvo *didžiulis chaosas (SAV_6).* **Didžiausi iššūkiai, su kuriais susidūrė savivaldybės įrengdamos ir palaikydamos registracijos centrų veiklą,** buvo susiję su:
 - **Tinkamų patalpų registracijos centrams paieška ir praktiniais iššūkiais,** susijusiais su **šių patalpų pritaikymu karo pabėgėlių registracijai ir priėmimui.** Kaip įvardija tyrimo dalyviai, patalpos turėjo būti pritaikytos ne tik registracijai ir pirminių paslaugų teikimui, o taip pat ir laikinam karo pabėgėlių apgyvendinimui. Be to, pirmosiomis dienomis iškilo tokių iššūkių, kuriuos buvo sunku suplanuoti iš anksto, pavyzdžiui, žmonių atvykimas su gyvūnais ar savanorių tarpusavio ryšio palaikymas.

„<...> mes tikrai nebuvom pasirengę. Ir patalpas įrengti buvo tikrai labai didelis iššūkis, nes nieko nebuvo, <...> pradžia tikrai buvo sunki. Aš nematau <...>, ar įmanoma tam pasiruošti 100 proc.“ (SAV_10)

„Nebuvo tam laiko, ten viskas buvo vertimasis per galvą. Tiesiog, įsivaizduokit, sporto salėje du krepšiai ir dvi rozetės, o reikia pajungti 40 kompiuterių ir tuos aparatus stebuklingus, kur fotografijas daro. Maža to, reikia stalus dar turėt tiems kompiuteriams, kėdes padėti, dar laukiamajame tų kėdžių reikia, dar elektrą suvedžiot, kad kompiuterius būtų galima užmaitinti, „printeriai“, tai <...> tiesiog darai, o kaip jau gausis, taip gausis.“ (SAV_5)

- **Per didelis sutelktumas į savanorius.** Savanorių vaidmuo registracijos centruose buvo kritinis, o jų veikla apėmė atvykusiųjų supažindinimą su patalpomis, maisto tiekimą, pagalbą pildant dokumentus ir kt. Nors savanorių pagalba registracijos centruose neginčijama, tačiau, pasak tyrime dalyvavusių savivaldybių atstovų, vien tik savanorių veikla kliautasi per ilgai. Pavyzdžiui, tyrimo įgyvendinimo laikotarpiu Alytuje veikiančio registracijos centro veikla vis dar buvo paremta išimtinai tik savanorių pagalba. Registracijos centrų veiklos palaikymas remiantis tik savanorių pagalba kelia iššūkių, nes sunku numatyti kiek savanoriai galės skirti savo laiko, ypač, jei jų savanorystė intensyviai trunka du ar daugiau mėnesius. Tad praėjus keletui registracijos centrų veiklos mėnesių, būtų svarbu, kad savanorius papildytų ir nuolat centruose dirbantys specialistai.

„<...> neįmanoma užtikrinti kiaušų parą savanorių, sutikit. Aš suprantu mėnesį, suprantu du, bet kiek žmogus gali, tarkim, dieną dirbti kažkur darbe, o naktį ateiti ir savanoriauti, nu neįmanoma.“ (SAV_10).

Savivaldybių atstovai taip pat atkreipė dėmesį į **savanorių, dirbusių registracijos centruose kompetencijas**. Dažniausiai, kalbant apie savanorių kompetencijas, buvo minimas kalbos barjeras ir savanorių kompiuterinio raštingumo spragos. Kelių mažesnių savivaldybių atstovai taip pat užsiminė apie savanorių darbą koordinavusių organizacijų patirties trūkumą. Savanoriams reikėjo ne tik rūpintis buitinais dalykais ir jų organizavimu, bet ir registruoti žmones, pildyti dokumentus, o tam reikėjo papildomų žinių viešojo administravimo srityje, išmanymo, kaip veikia valstybinių institucijų sistema ir kt. Vienoje savivaldybėje buvo priimtas sprendimas, kad šiuos klausimus greičiau išspręs savivaldybės darbuotojai, kurie vėliau neatlygintinai savanoriavo savivaldybėje įkurtame registracijos centre.

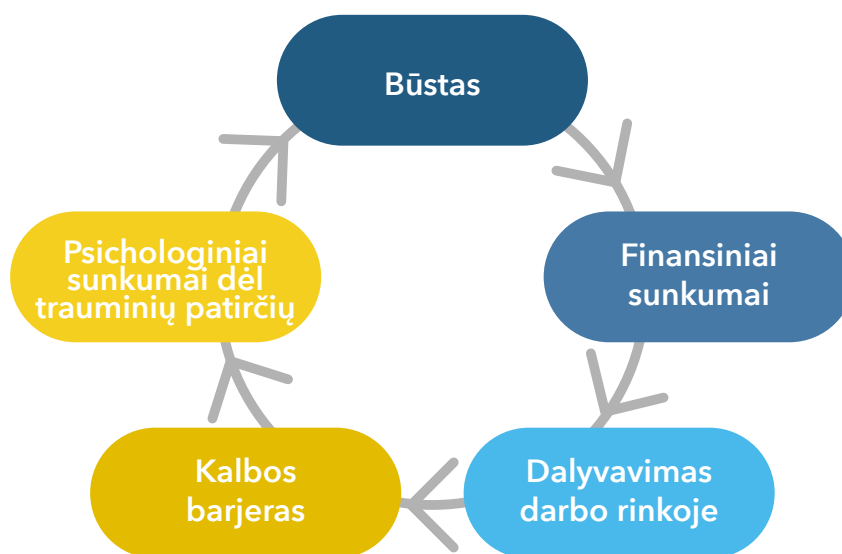
„<...> suprantat, kai yra visas procesas nuo registravimo, tai nėra padėt patalynę perrengt, virtuvėj pažiūrėt, pavalyt, ne. Tai buvo visas procesas organizuotas, nuo sutikimo, registravimo, dokumentų tvarkymo, nukreipimo, ten paėmimo. <...> Ne visi ir kompiuteriu gerai tą sistemą išmanė. <...> Tai paskui mes radom išeitį ir, kai atsirado problema, mūsų darbuotojai buvo kaip savanoriai. Mes siuntėm savo darbuotojus, kad į tas vėžes įstatyti, nes dokumentų tvarkymas tai, sakau, rimtas dalykas.“ (SAV_13)

- Dėl didelio srauto žmonių išaugusiais registracijos centrų darbuotojų krūviais ir psichologine įtampa (nuolatinė įtampa aptarnaujant nemažėjanti atvykstančiųjų srautą (*antplūdis žmonių buvo nesvietiškas (SAV_5)*), bendraujant su žmonėmis, turintiems trauminės patirtis (*Buvo pavargę labai išsigandę. Kartais tiesiog tiesiai iš tų bunkerių atvažiuoju (SAV_10)*), nuolatinis problemų sprendimų ieškojimas ir organizavimas (*savivaldybės darbuotojai eidavo ne į darbo vietą dirbti, o į [registracijos centrą] kaip į darbą, nuo 8 iki 5 ir pakui kiti, man atrodo, nuo 5 iki 10 (SAV_5)*)
- Pažeidžiamų asmenų aptarnavimu (senyvo amžiaus ir negalią turinčių asmenų aptarnavimui reikėjo skirti daugiau laiko, buvo sudėtingiau rasti apgyvendinimą).

4.3. KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS INTEGRACIJA

4.3.1. IŠŠŪKIAI SU KURIAIS SUSIDURIA KARO PABĖGĖLIAI IŠ UKRAINOS

- Tyrimo dalyviai pasidalino savo įžvalgomis su kokiais didžiausiais iššūkiais ir sunkumais susiduria karo pabėgėliai iš Ukrainos.

- **Būstas.** Savivaldybės turi nepakankamai socialinių būstų, kuriuose galėtų apsigyventi karo pabėgėliai. Būsto Lietuvoje nuomos kainos iš Ukrainos atvykusiems žmonėms yra aukštos. O net ir turintiems pakankamai lėšų būsto nuomai kyla sunkumų, nes dalis Lietuvos gyventojų dėl įvairių priežasčių nesutinka išnuomoti savo būsto iš Ukrainos atvykusiems karo pabėgėliams.
- **Finansiniai sunkumai.** Su šia problema labiau susiduria vienišos, su vaikais iš Ukrainos atvykusios, karo pabėgėlės. Keletas savivaldybių atstovų taip pat atkreipė dėmesį į negalią turinčių, senyvo amžiaus bei juos globojančių asmenų padėtį. Dažniausiai tai susiję su ribotomis galimybėmis dalyvauti darbo rinkoje ir nedidelėmis socialinėmis išmokomis, kurių nepakanka pragyvenimui.

- **Dalyvavimas darbo rinkoje.** Dažniau su šia problema susiduria vienišos moterys, auginančios vaikus (kurios sudaro didžiąją dalį karo pabėgėlių iš Ukrainos), taip pat karo pabėgėliai, slaugantys negalia turinčius artimuosius. Visų pirma, karo pabėgėlėms yra sunkiau susirasti darbą, nes yra didesnė fizinės jėgos ir ištvermės reikalaujantis darbo pasiūla (*nueina moterys į lentpjūvę arba kokią kepyklą, pastovi kelias dienas, grįžta be kojų, be rankų ir viskas, darbas tuo pasibaigia (SAV_2)*). Antra, darbą sunku derinti su vaikų priežiūra ar slaugomų asmenų priežiūra (*likusi mama su dviem vaikais, tai natūralu, kur tu vaiką paliksi, nei mokykloje, nei darželyje (SAV_7); aišku atvažiavo keletas žmonių su slaugomais asmenimis ir jie taip pat negali įsidarbinti (SAV_7)*). Kai kurios savivaldybės dalinasi patirtimi, kad stengėsi spręsti šią problemą ir padėti moterims, teikdami socialines paslaugas ir kurdami dienos užimtumo centrus. Tiesa, abejojama, ar tokios savivaldybės pastangos padės išspręsti problemą, kai kalbama apie pamaininį darbą ar darbą naktimis (*dedame visas pastangas savivaldybėje padaryti visos dienos mokyklas, arba veikiančias iki 21 val. ar 22 val., problemos tai neišspręs, nes tas pamainių laika būna ir vėlesnis, būna ir naktinis darbas (SAV_7)*).

Kalbėdami apie karo pabėgėlių iššūkius darbo rinkoje, savivaldybių atstovai taip pat atkreipė dėmesį apie pasitaikančius šių asmenų išnaudojimo atvejus. Pastebima, kad karo pabėgėliams yra siūlomos prastinės darbo sąlygos nei vietiniams gyventojams. Be to, darbdaviai pasinaudodami tuo, kad naujai atvykusieji nežino apie savo kaip darbuotojų teises, moka mažesnius atlyginimus ar įdarbina šiuos asmenis nelegaliai, negarantuodami jiems jokių teisių (*<...> moka mažiau negu nustatyta minimali alga, <...> mūsų tautiečiai nori dar truputiuką daugiau uždirbti iš tų žmonių nelaimės. Reiškia mūsų darbo inspekcija nesuspėja, čia vat tas niuansas gaunasi (SAV_6)*).

- **Kalbos barjeras.** Nemokėjimas valstybinės kalbos kelia iššūkių visose gyvenimo srityse – tiek bendraujant su institucijomis, tiek švietimo sistemoje ar įsidarbinant, taip pat užmezgant socialinius ryšius su vietos bendruomene (*kalba yra labai didelis iššūkis, didelis iššūkis yra susigaudyti visoje situacijoje, institucijose ir galimybėse įdarbinti ir visur kitur (SAV_10)*).
- **Psichologiniai sunkumai dėl trauminių patirčių.** Natūralu, jog pabėgę iš karo zonos asmenys turi skaudžių patirčių, kurios paveikia psichologinę būklę. Situaciją dar apsunkina tai, jog didžioji dalis karo pabėgėlių, atvykdami į Lietuvą tikisi, jog tai labai laikina ir netrukus galės grįžti atgal. Tokie lūkesčiai skatina laukti karo pabaigos ir nepradėti integracijos Lietuvoje. Tačiau savivaldybės darbuotojai pastebi, jog laikui bėgant žmonės persiorientuoja, supranta, jog į Ukrainą grįžti dar gali būti nesaugu ilgą laiką, todėl reikia pradėti mokytis kalbą ir ieškotis darbo Lietuvoje. Šis persiorientavimas, anot savivaldybės darbuotojų, karo pabėgėliams yra sunkus psichologinis iššūkis.

„<...> visų pirma yra individualus lygmuo ir psichologinis persiorientavimas į tai, kad ne dviem savaitėm atvyko, o teks pabūt ilgiau. Tai čia mes tas visas stadijas išgyvename: ir pyktį, ir nepasitenkinimą, ir skaudų realybės suvokimą. Jeigu iš pradžių viskas gerai, tai paskui atsiranda, kad ne viskas gerai. Tai tokie natūralūs procesai ir jie visiškai nesiskiria nuo kitų

migrantų. Tik vieni anksčiau išgyvena, kiti vėliau. Čia turim išgyventi tą nusiteikimą, kad teks pasilikti ilgiau ir teks mokytis kalbos, ir reikia kažkaip galvoti ilgiau ir apie tą vaikų ugdymą, įsidarbinimo galimybes, persikvalifikavimo galimybes. Tai šitie procesai dabar vyksta. Nes pradžioje mes gyvenom laikinumo tame procese.“ (SAV_2)

4.3.2. **KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS GYVENIMO LIETUVOJE IR INTEGRACIJOS PERSPEKTYVOS**

- Tyrimo dalyvių buvo prašoma pasidalinti, kokios, jų nuomone, karo pabėgėlių iš Ukrainos gyvenimo Lietuvoje perspektyvos. Savivaldybių atstovai neturėjo vieningos nuomonės, ar ir kiek iš dabar Lietuvoje gyvenančių karo pabėgėlių nuspręs likti Lietuvoje ir pasibaigus karui jų kilmės šalyje. Pastebima, kad pačių atvykusiųjų asmenų nuotaikos keičiasi – jei pradžioje dauguma kalbėjo apie tai, kad gyvenimas Lietuvoje laikinas, dabar taip manančių mažėja.

„<...> bent jau pradžioje, kai jie atvyko pas mus, turbūt 80–90 % visi drąsiai kalbėjo, kad mes šiek tiek pabūnam ir vėl grįžtam atgal. Bet dabar matau, kad bent keletas tūkstančių jų čia yra likę. Iš užimtumo tarnybos berods turėjome informaciją, kad iš tų, kurie atvykę ir yra darbingo amžiaus, apie 70 % jau įsidarbino. <...> tikrai nemaža dalis, kuri randa darbus, nežinau, laikinus ar nelaikinus, bet susiranda kur dirbti. Ir bando čia naujo integruotis, gyventi įprastą gyvenimą.“ (SAV_5)

- Savivaldybių atstovai, kalbėdami **apie faktorius, dėl kurių karo pabėgėliai galimai neliks Lietuvoje** (grįš atgal į Ukrainą ar rinksis gyvenimą kitoje užsienio šalyje), minėjo:
 - karo pabėgėlių **artimuosius likusius Ukrainoje** (*Tie, kurie atvyko be vieno suaugusiojo, palikę, tarkim antrąją pusę kare arba Ukrainoj laukia, tai jie, kai tik išsispręs problemos, grįžta iš karto atgal. (SAV_7)*);
 - **gyvenimo aplinkoje ir kultūroje, kurioje gimė ir užaugo, svarbą** (*Net jeigu pamatys, kad Ukrainos vyriausybė pasibaigus karui statys konteinerius pragyvenimui, vis tiek sugrįš, nes namai yra namai, sava kultūra, savas kraštas, galiausiai savi artimieji, o čia jie yra svetimi (SAV_7)*);
 - **saugumo faktorius gyventi šalyje labiau nutolusioje nuo Rusijos** (*Jie bijojo čia likt, kad sako čia tuoj jus užpuls. (SAV_13)*);
 - **Lietuvos gyventojų nuostatas karo pabėgėlių atžvilgiu** (Savivaldybių atstovai atkreipia dėmesį į atsirandantį vietos gyventojų nepasitenkinimą išskirtiniu rūpesčiu ir dėmesiu karo pabėgėlių atžvilgiu, o tai kelia įtampą, kad šie nėra šalyje ilgiau pageidaujami (*Mes irgi sulaukiame skyrių įvairių nuomonių, „čia išdalinat <...> visas išmokas, mums nebeliko, viską ukrainiečiams atidavėt“. Tai kaip žmogus, išgirdęs tai, gali norėti pasilikti. (SAV_12)*).

- Tuo tarpu aplinkybės, dėl kurių karo pabėgėliai būtų labiau linkę sieti savo gyvenimą su Lietuva ilgalaikėje perspektyvoje, dažniausiai buvo susijusios su:

- **Aukštesnis pragyvenimo lygis.** Susiklosčiusi situacija kai kurių karo pabėgėlių gali būti vertinama kaip postūmis išvykti į aukštesnio pragyvenimo lygio šalį ir joje likti. Lietuva itin atvira priima karo pabėgėlius iš Ukrainos, todėl jų įsikūrimas ir gyvenimo šalyje pradžia kelia mažesnius iššūkius, nei atvykus įprastomis aplinkybėmis.

„Ukrainoje <...> eilinio žmogaus pajamos tikrai nėra didelės. Tai tikriausiai ir iki karo jie važiuodavo į Lietuvą užsidirbti statybose, logistikoje <...> ir kitose srityse yra daug dirbančių ukrainiečių, kurie atvažiuo tiesiog užsidirbti. Jiems gal net lengvesnės galimybės atsivėrė dabar atvykti.“ (SAV_10)

- **Socialiniai ryšiai.** Nemaža dalis karo pabėgėlių atvyko pas Lietuvą jau kuris laikas gyvenusius artimuosius, draugus ar pažįstamus. Turimi socialiniai ryšiai ne tik padėjo lengviau susirasti būstą ar darbą, bet taip pat gali būti ir paskata likti šalyje.
- **Nėra galimybių grįžti** (sunaikinti namai, žuvę artimieji, dėl karo pasekmių sugadinta Ukrainos miestų infrastruktūra, sudėtingos gyvenimo sąlygos)

„<...> visi mes suprantam, kad atstatyti visa tai užtruks. Labai dažnai tenka kalbėtis su žmonėmis, kad jiems pradėti nuo nulio šalyje, kuri yra veikianti ir funkcionuojanti normaliom sąlygom, yra lengviau negu grįžus į Ukrainą.“ (SAV_10).

- **Sėkminga integracija į darbo rinką, vaikų dalyvavimas švietimo sistemoje.** Galimybės dirbti ir uždirbti, kai kuriais atvejais pradėtas verslas, sėkmingas vaikų įsiliejimas į švietimo sistemą, o taip pat užmegzti socialiniai ryšiai gali lemti, kad pasibaigus karui, karo pabėgėliai nuspręš nepalikti susikurtos gerovės Lietuvoje ir grįžti į kilmės šalį.

„<...> jeigu jie susiranda gyvenamą būstą, jeigu jie susiranda pragyvenimo šaltinį, jeigu juos priima bendruomenė, tai jie bet kuriuo atveju [galvoja apie gyvenimą Lietuvoje].“ (SAV_4)

4.4. SAVIVALDYBIŲ VAIDMUO UŽSIENIEČIŲ INTEGRACIJOS PROCESĖ

4.3.1. KAIP SAVIVALDYBĖS YRA PASIRUOŠUSIOS (ILGALAIKEI) KARO PABĖGĖLIŲ IŠ UKRAINOS INTEGRACIJAI

- Kaip atskleidžia tyrimas, savivaldybių pasirengimas (ilgalaikiai) karo pabėgėlių iš Ukrainos integracijai skiriasi. Labiausiai išsiskiria savivaldybės, kurios turi ilgametės užsienio šalių piliečių ir prieglobsčio gavėjų integracijos patirties. **Mažiau patirties turinčios savivaldybės integraciją suvokia ribotai**, dažniausiai ją supranta kaip sėkmingą įsidarbinimą, būsto susiradimą ar vaikų dalyvavimą švietimo sistemoje – „*jie jau ir yra susiintegrovę ir jie jau susiradę ir būstus, jiems kažkaip problemos nekyla, ir darbus [susiradę], ir vaikai pilnai jau dalyvauja visuose mūsų ugdymo procesuose <...>*“ (SAV_14).
- Savivaldybės, turinčios daugiau patirties užsienio šalių piliečių integracijos procese, akcentavo, kad dabar itin vertina anksčiau išmoktas pamokas, dalyvaujant įvairiuose projektuose, mokymuose, patyriminiuose vizituose ir pan. bei užmegztą bendradarbiavimą su nacionalinio lygmens institucijomis ir NVO, kuris itin svarbus susidūrus su visiems nematytu karo pabėgėlių srautu.

„<...> jeigu mes matėm, kad norėjo pradėti didesnę vykdyti pabėgėlių integraciją per savivaldybes ir mes sakėm, kad mums tai nėra būtina, nes nėra toks didelis tas srautas pabėgėlių. <...> O kai atėjo laikas ir mes jau tikrai matom poreikį, tai gaunasi kaip ir viskas savaime, kad turime daryti ir padarome. <...> anksčiau mes matėme daugiau tokių „Nu tai, mes mokomės. Mes įgauname žinių, mes važiuojame į kitas šalis pasižiūrėti, kaip ten vykdoma pabėgėlių integraciją.“ Bet tai aišku, ta patirtis, kurią mes įgijome dalyvaudami projektuose įvairiuose, <...> kai matėm tą patirtį kitų šalių, tai mes jau žinojome, kad galime ir kaip tai daryti. Tai buvo iš tikrųjų daug lengviau ir, kai atėjo reikalas, mes tiesiog turime ir žinių, turime, su kuo pasitarti <...>.“ (SAV_3)

- Vis tik dalis savivaldybių atstovų pripažįsta, kad apie (ilgalaikę) karo pabėgėlių integraciją negalvoja (tikrai apie tai negalvojom, tikrai kažkaip nebuvo mūsų planuose (SAV_11)), kiti mano, kad procesai priklausys nuo nacionalinio lygmens institucijų sprendimo (<...> čia diskusijų apie tą integraciją vyksta ir jų daug vyksta, bet čia vėlgi viskas labai susiję nacionaliniu lygmeniu (SAV_5)).
- Dažniausiai ribotas savivaldybės vaidmuo integracijos procese grindžiamas, kad savivaldybės atlieka tik tam tikras joms priskirtas funkcijas, kurias įgyvendina pagal reglamentuotus teisės aktus.

„Šiuo atveju sakýčiau, kad tai yra savivaldybės funkcija, tai nori nenori, mes turėsim tai daryti. Ar taip tvarkingai, ar bus logiška, abejoju. <...> Ar tai bus racionalu? Bent jau tas pirminis kompleksinis integravimas valstybei kaip mūsų tokio dydžio tai tikrai turėtų būt nacionalinis, o vėliau priėmimas į bendruomenės ir visuomenės paruošimas priėmimui <...>.“ (SAV_4)

„<...> jeigu dėl įdarbinimo, dėl kažkokių, tai išmokų, dėl kažko mes visada vadovaujamės teisės aktais. Savivaldybė jau negali priimti sau kažkokių išpareigojimų <...>.“ (SAV_11)

4.3.2. SU INTEGRACIJOS PROCESAIS SUSIJUSIŲ KLAUSIMŲ KOORDINAVIMAS SAVIVALDYBIŲ LYGMENIU

- Tyrime dalyvavusių savivaldybių atstovų teirautasi, kaip, jų nuomone, turėtų būti koordinuojami su integracijos procesais susiję klausimai ir kas už juos turėtų priimti atsakomybę. Savivaldybių atstovų nuomonė buvo vieninga, sutariant, kad šie klausimai ir jiems spęsti priimami sprendimai turėtų, pirmiausia, būti koordinuojami nacionalinio lygmens institucijų (*„<...> manau, kad čia neturėtų būt savivaldos funkcija <...>“ (SAV_5); „<...> tai tikrai ne kažkurios savivaldybės yra problema <...>“ (SAV_10); „<...> dabar, kai bus tas [užsienio šalių piliečių] srautas į šalį [išaugės], tai manau, kad tai jau yra valstybės [atsakomybė], valstybė turi reaguoti.“ (SAV_13).*
- Savivaldybių atstovai taip pat sutaria, kad valstybiniu lygmeniu turėtų būti priimta vieninga sistema ir savivaldybių koordinavimo mechanizmas, identifikuojant savivaldybių vaidmenis ir atsakomybę įgyvendinant integracijos priemones.

„<...> ne tik aš, bet ir mūsų didžioji dauguma veikiančių šitoj srity [pasisakyty], kad būtų [koordinuojama] nacionaliniu lygmeniu. Nes, jei atiduos, ar tai valstybės deleguota funkcija, ar savivaldybių savarankiškoji funkcija, kiekviena savivaldybė tada improvizuotų, kurtųsi sistemą, o reikia vieningos sistemos <...>. Ir jeigu kiekviena savivaldybė darys pagal savo išgales, tai tada tikrai paskėsime visumoj, tada nebesusitelksime į savo pagrindinius darbus ir turėsime šitas problemas spęsti. Tai aš manau, kad tikrai turi būti moderavimas nacionaliniu lygmeniu, <...> bent jau rekomendacijos, o savivaldos savarankiškai papildomai visada gali prisidėt. Ir nereikia mums ten labai aiškių algoritmų per tiek laiko sureaguoti, per tiek laiko užregistruoti, ne apie tai aš kalbu, aš kalbu apie bendrą sistemą.“ (SAV_7)

- Tyrimo dalyviai įvardijo, kad **savivaldybės iš nacionalinio lygmens institucijų tikėtusi:**
 - **Gairių integracijos priemonių įgyvendinimui savivaldos lygmenyje ir jų įgyvendinimo praktikoje koordinavimo**

„<...> faktas tas, kad koordinavimas turėtų būti vienas, negali būti vienoj savivaldybėj vienokios tvarkos ir kitoj savivaldybėj kitokios tvarkos. Vis dėlto ir tas išmokas, ir pinigines lėšas vėlgi turėtų priimti valstybė, o ne savivaldybė. Lygiai taip pat kaip mes ilgalaikę socialinę globą, ar ne, tai vėlgi poreikiai nenustatyti ir mes prisiėmėm visą tą atsakomybę dėl išlaikymo socialinės globos įstaigose atvykusių užsieniečių, bet valstybė dabar kompensuoja. Tai vėlgi būtų turbūt nesąžininga savivaldybių atžvilgiu, nes kiekviena savivaldybė yra skirtinga ir vienoj savivaldybėj bus daugiau

pabėgėlių, kur bus daugiau darbo vietų, kur geresnės gyvenimo sąlygos, kitose valstybėse mažiau. Tai vat čia kas koordinavimas, kompensavimas, lėšų atstatymas, tai taip ir turėtų būti.“ (SAV_3)

- Integracijos priemonių, įgyvendinamų savivaldos lygmenyje, **stebėjimo ir vertinimo**

„<...> net ir patvirtinus aprašą arba reikalavimus, kaip dabar mokomės lygių teisių galimybių įsivesti rodiklius, skaičiavimus, tai ir šitoj vietoj turbūt vis tiek kažkoks standartas. Ėuk mes jau esam tokioj situacijoje, kad mes turime žinoti, kodėl jau darome, kodėl ir ką tai turi duoti.“ (SAV_6)

- Integracijos priemonėms įgyvendinti reikiamo **finansavimo**

„<...> aš gal čia labiau akcentuočiau bendradarbiavimą negu „čia man daugiau, čia man mažiau“. <...> bet kuriuo atveju savivaldybių vaidmuo yra labai svarbus, bet kadangi žmogus atvyksta kaip ir į valstybę, tai valstybė irgi turėtų suteikti vienokią ar kitokią pagalbą. Tiek metodinę algoritmais, tiek finansinę. Nes iš tikrųjų vien tik iš savivaldybių išteklių tai tikrai labai sudėtinga.“ (SAV_9)

- Keletas savivaldybių atstovų pastebėjo, kad integracijos funkcijas priskyrus savivaldybėms, būtų svarbu **bendradarbiauti su šalyje darbo su užsieniečiais ilgametę patirtį turinčiomis nevyriausybinėmis organizacijomis**, perkant šių paslaugas.

„Savivalda galėtų finansuoti šias priemones, kažkoku būdu dalyvauti, bet, iš principo, man atrodo, čia labai ryškus turėtų būti nevyriausybinių organizacijų vaidmuo. Kaip pavyzdys, Raudonasis Kryžius, kuris tikrai didžiulė organizacija, stipri organizacija, tai galbūt geriau savivaldybė pirktų kažkurias paslaugas iš tokio tipo NVO, kurios turėtų patirtį ir gebėjimus, ir gerokai labiau edukuoti toj srity negu kad savivaldybės. Galbūt mes galėtume per kažkokias biudžetines įstaigas kažkurias paslaugas teikti, bet vėlgi, aš manau, kad nevyriausybiniis sektorius yra pakankamai sustiprėjęs, bent jau kai kurios organizacijos, galbūt padedamos ir finansuojamos savivaldybės galėtų tam tikras funkcijas atlikti.“ (SAV_5)

- Kalbinti savivaldybių atstovai pritarė, kad tai, kaip sprendžiami karo pabėgėlių ir kitų užsieniečių priėmimo ir integracijos klausimai savivaldos lygmenyje, taip pat labai priklauso ir nuo vadovaujančių asmenų pozicijos (mero, administracijos direktoriaus). Nors ne visi tyrimo dalyviai buvo linkę sutikti, kad šias pareigas einantys asmenys lemia, kaip veiksmai bus įgyvendinami praktikoje, karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo atvejis rodo, kad būtent merai ir administracijos vadovai buvo tie asmenys, kurie lėmė aktyvesnę ar pasyvesnę savivaldybės vaidmenį.

„Tikrai jų [vadovų] požiūris yra labai labai svarbus, nes jeigu jų požiūrio ir supratimo nebūtų, tai tiesiog mums neleistų vykdyti ir tų veiklų, ir pagalbos teikti, ir visų kitų dalykų. Tai vienareikšmiškai nuo jų sprendimų priklauso.“ (SAV_10)

„Taip, ta aprėptis nuo vadovo priklauso. <...> Vadovas duoda, sakykim, tą pačią pradžią, tą patį impulsą ir kryptį, kuria kryptimi dirbti.“ (SAV_12)

- Kalbintų savivaldybių atstovai įvardijo, kad karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimas lėmė **pasikeitusį savivaldybės požiūrį į užsieniečių integraciją ir jos svarbą**. Bent keletas savivaldybių išskyrė, kad kai kurios praktikos, kurios buvo tik rekomendacinio pobūdžio, buvo pritaikytos ir pasiteisino priimant karo pabėgėlius. Pavyzdžiui, dvi savivaldybės kalbėjo apie karo pabėgėlių (ir bendrai, užsienio šalių piliečių, gyvenančių savivaldybėje) aptarnavimą savivaldybėje vieno langelio principu.

„Mes dabar įgyvendinam tokį vieno langelio projektą, jame kalbama apie asmenų aptarnavimą. Ir šito projekto rėmuose mes planuojam apsirašyti būtent atvykusių užsieniečių paslaugas <...>, ta prasme ką tas užsienietis, atvykęs į x [miesto pavadinimas], gali gauti, kas jam priklauso. Tai vėlgi tikriausiai tai susiję ir iššaukė tokius pamąstymus, būtent dėl tų procesų, kurie vyksta dabar. Taip anksčiau mes nemąstėm. (SAV_10)

- Tyrimo dalyvių buvo taip pat klausama jų nuomonės, ar priemonės taikomos, priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos, galėtų būti pritaikytos priimant karo pabėgėlius iš kitų šalių. Savivaldybių atstovai akcentavo, kad iš principo savivaldybės neturėtų išskirti karo pabėgėlių iš Ukrainos kaip atskiros grupės, kuriai reikėtų išskirtinių pagalbos ir paslaugų teikimo metodų – „<...> kalbame apie tai, kaip jie [karo pabėgėliai iš Ukrainos] turi specifinių poreikių. Bet, jeigu žiūrėti iš tos pačios socialinės pusės, tai mano kiekvienas klientas turi specifinių poreikių, kiekvienas. Ir vienur tai bus poreikiai adaptuoti naujoje aplinkoje, kitur galbūt bus poreikis po įkalinimo įstaigos reintegruoti į tą aplinką, o kitur atsižvelgiant į negalią <...>“. (SAV_2). Tačiau iš kitos pusės buvo kalbama, kad tai, kaip sėkmingai pavyksta įgyvendinti tam tikras priėmimo ir integracijos priemones priklauso nuo valstybės politikos ir visuomenės požiūrio (pastarasis taip pat labai priklauso nuo to, koks yra valstybės požiūris) *(bet kuriuo atveju yra Lietuvos bendra pozicija taip pat ir gyventojų pozicija (SAV_10))*. Ypač akivaizdūs skirtumai atsiskleidžia, kai kalbame apie karo pabėgėlių ir kitų, pavyzdžiui, neteisėtai sieną kirtusių asmenų, priėmimo ir integracijos klausimus.

„<...> jei prisiminti nelegalius [neteisėtai sieną kirtusius] migrantus, tai ta situacija buvo visai kitokia. <...> Jie buvo tikrai izoliuoti, jie tikrai buvo neišleidžiami. Aišku, jais rūpinomės, buvo suteikta visa, kokia reikalinga, pagalba, tai yra apgyvendinimas, maitinimas, drabužiai ir visi kiti dalykai. Bet jie tikrai nebuvo išleisti, tai ta situacija buvo visiškai skirtinga. Tikriausiai ir visuomenės požiūris yra visiškai skirtingas, tarkim, nelegalių [neteisėtai sieną kirtusių] migrantų atveju, kaip ir buvo pasipriešinimas.

Mes ieškojom vietas, kuri juos apgyvendinti, tikrai buvo visuomenės pasipriešinimas. Ir Ukrainos atveju tai buvo visiškai skirtingi dalykai.“ (SAV_10)

„Nepamirštam, kad pati pirmoji pabėgėlių krizė nacionaliniu mastu, tai tikrai ne ukrainiečių. Kas formuoja visuomenės nuostatas? <...> viešo informavimo priemonės. Kokia žinia išėjo iš valstybės institucijų, kokią žinių transliavo viešojo informavimo priemonės, taip žmonės ir reagavo. Tai tas klausimas priklauso, su kokia žinia išeis valstybės institucijos, valstybės vadovai. <...>. O kaip buvo su pabėgėlių pirmąja banga? Visos antraštės „dėsim grotas, leisim elektrą, nieko neįleisim“. Paklauskite piliečių iš kokios šalies ten buvo pabėgę? Dalis net nepasakys.“ (SAV_4)

- Savivaldybių atstovai, kalbėdami apie galimybes pritaikyti tas pačias strategijas, taikytas priimant karo pabėgėlius iš Ukrainos, akcentavo, kad pastarųjų integraciją lengvina ne tik pozityvesnis visuomenės požiūris, bet ir didesnės visuomenės dalies galimybės su jais susikalbėti, ne taip ryškiai pastebimi kultūriniai skirtumai ir pan. (*mentalitetas yra artimesnis su šita tauta (SAV_4)*). Vis tik buvo akcentuojama, kad iš užsienio valstybių atvykstančių asmenų poreikiai yra panašūs (*Koks skirtumas? Ta prasme, žmogus atvažiuoja ir pirmasis jo klausimas: „Kur aš galiu padėti galvą?“ Ne įdarbinimas, ne darželis vaikui, ne mokykla. Pirmiausia tai, kur galiu padėti galvą <...> aš manau, ar ukrainietis, ar dar koks kitoks pilietis, tai vis tiek bus tas pats klausimas. (SAV_5)*). Tad tai, kaip šių asmenų priėmimo ir integracijos klausimas bus sprendžiamas labiausiai priklauso nuo nacionalinio lygmens institucijų ir savivaldybių administracijų vadovų sprendimų – *jeigu kalbėt apie techninius sprendimus, tai, jeigu būtų deleguota tuos techninius sprendimus daryti, tai turbūt ir būtų daroma <...>, bet jau čia gal daugiau būtų savivaldybių administracijų reikalas ir nacionalinės valdžios (SAV_9)*.

4.5. GEROSIOS PATIRTYS

- Interviu su savivaldybių atstovais metu identifikuotos gerosios patirtys, kurios palengvino tiek vidinį savivaldybių darbą, priimant karo pabėgėlius, tiek šių asmenų atvykimą ir gyvenimo Lietuvoje pradžią. Šios gerosios patirtys galėtų būti taikomos ir ateityje, sprendžiant krizines situacijas ir bendrai užsieniečių integracijos klausimus.
 - **Planavimas ir atsakomybių pasiskirstymas.** Darbo grupių savivaldos ir nacionaliniame lygmenyje kūrimas, skirtingų sričių ir institucijų specialistų (taip pat ir tautinių bendruomenių atstovų) įtraukimas į šių grupių veiklą bei reguliarūs šių grupių susitikimai, savivaldybių atstovų įvardyti, kaip vienas iš faktorių, padėjusių sėkmingai veikti krizinėje situacijoje ir toliau spręsti kasdien kylančius klausimus.

„<...> labiausiai turbūt patiko, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pradėjo organizuoti tuos kiekvienos savaitės pasitarimus, nes iš tikrųjų buvo labai sunku įsivažiuoti į tą naują srautą – ir išmokos, ir kompensacijos, ir pagalba, ir visa kita.“ (SAV_11)

- **Paslaugų teikimas vieno langelio principu.** Toks darbo principas, kai visi naujai į savivaldybę gyventi atvykę gyventi asmenys turi apsilankyti savivaldybės paskirtoje įstaigoje, pradėtas taikyti poroje savivaldybių. Tai padeda surinkti duomenis apie atvykstančius asmenis, jų poreikius ir pagrįstai planuoti paslaugas bei reikalingas išlaidas, be to ir pačiam naujai atvykusiam asmeniui palengvina prieinamumą prie jam reikalingos pagalbos ir paslaugų.

„<...> vienas pagrindinių dalykų, kuom džiaugiamės, kad turint tą vieno langelio principą, kurį mes kūrėm, mes to chaoso gal nevisai galėjom išvengti, bet bent jau suvaldyti. Ir aiškiai žinajome, kiek, kokie žmonės atvyksta, kokiū būdu atvyksta ir kur jie po to apgyvendinami.“ (SAV_2)

- **Socialinio darbuotojo paskyrimas į savivaldybę gyventi atvykstančiam asmeniui.** Artimesnis kontaktas su socialiniu darbuotoju sukuria saugumo jausmą, o savivaldybė turi informacijos apie to asmens poreikius, jam kylančias problemas ir jo planus likti ar išvykti iš savivaldybės.

„<...> jeigu matom, kad jau ilgai jokios informacijos nėra toj sistemoj atnaujinta apie tą žmogų, tada jau prašom ir socialinio darbuotojo, kad galbūt nuvažiuokit aplankyti, apžiūrėkit, ar ten viskas gerai, ar jie yra, ar jų nėra.“ (SAV_14).

- **Klientų aptarnavimui įdarbinti iš Ukrainos kilę asmenys** (dažniausiai buvo darbinami socialinių paslaugų centruose, švietimo įstaigose, karo pabėgėlių registracijos centruose).

„<...> speciali pagalba buvo priimti ir ukrainietes mokytojų padėjėjom, kad būtų ir mikroklimatas, psichologinis aspektas atsižvelgtas.“ (SAV_15)

„<...> iš karto buvo numatyti etatai <...> socialinių paslaugų centre papildomai priimti darbuotojus, kurie koordinuotų, kurie susišnekėtų su ukrainiečiais jiems suprantama kalba.“ (SAV_3)

- **Informacijos apie paslaugas teikimas ukrainiečių kalba** (informacijos vertimas savivaldybės internetiniuose puslapiuose, tikslinei grupei skirti atskiri informaciniai puslapiai, kontaktinis telefono numeris ir pan.)
- **Tautinių bendruomenių įtraukimas** (ypač sėkmingai pasiteisino, siekiant pasiekti naujai į savivaldybę atvykstančius karo pabėgėlius, išsiaiškinti jiems kylančius iššūkius, vertinant poreikius ir planuojant paslaugas)
- **Tarpinstitucinis bendradarbiavimas** (pvz., organizuojant lietuvių kalbos ir profesinio orientavimo kursus; karo pabėgėlių registracijos centruose, kt.)

„Kadangi dar apie finansavimą kažkokį nebuvo kalbos, bet mes lietuvių kalbos kursus švietimo suaugusių švietimo centre vykdėme <..>, operatyviai suorganizavom ir kovo pabaigoje turėjome praktiškai apie 60 jau pasirengusių, aktyviai besimokančių lietuvių kalbos, kaip sakant, pradmenis bandančius įgyti. Ir dabar tiksliai nepasakysiu, bet berods jau kovui baigiantis, balandžio pradžioj bendradarbiaujant su Užimtumo tarnyba, <..> su mūsų čia vietinės užimtumo tarnybos [skyrius] pradėjo vykdyti profesinio orientavimo kursus, kad būtent ukrainiečiams karo pabėgėliams suteikti reikalingą kvalifikaciją įsidarbinti virėjomis.“ (SAV_1)

- **Savivaldybių administracijų iniciatyvos veikti, nelaukiant kol bus priimti sprendimai nacionaliniu lygmeniu** (švietimo, sveikatos priežiūros, socialinės ir kt. paslaugų teikimas, taip pat socialinių išmokų į savivaldybes atvykstantiems karo pabėgėliams skyrimas, kt.)

TYRIMO REKOMENDACIJOS

Remiantis interviu metu surinktų duomenų analize, suformuluotos rekomendacijos, į kurias būtų svarbu atsižvelgti, sprendžiant panašias krizines situacijas ateityje ir bendrai formuojant migracijos ir užsieniečių integracijos politiką.:

- **Nu(si)matyti veiksmus, potencialius atsakingus asmenis ir vykdytojus bei finansavimo šaltinius, kurie veiktų ir galėtų būti panaudoti kilus krizinei situacijai.**

„<...> valstybė buvo pasimetusi, kai tokiais skaičiais važiuoja. Bet šituo atveju taip, kiekviena savivaldybė improvizavo, kaip dirbs, nebuvo aiškios struktūros. Jeigu būtų visiems aišku, nereikėtų skambinėti man į Panevėžį: „Kaip jūs darėt?“, skambint į Kauną: „O kokius sprendimus jūs radot?“. Aš manau ir valstybės mastu yra sukurta ekstremalių situacijų komisija, ji ir turėtų būti paruošus algoritmus, juos tik reikėtų ištraukti iš stalčiaus, nupūsti dulkes ir atiduoti naudojimui.“ (SAV_7)

- **Strateginis veiksmų planavimas, apimantis ne tik karo pabėgėlių priėmimą, bet ir jų gyvenimą šalyje ilgalaikėje perspektyvoje.**

„<...>labai jautėsi pernelyg teigiami lūkesčiai šios migrantų grupės atžvilgiu, kad jiems apskritai dalyvavimas socialinių paslaugų, socialinio darbo darbuotojų minimalus turėtų būti. Vos ne jie visi šiandien atvažiuoja ir visi rytoj pradės dirbti. Ir jie visi čia labai integruosis, o kai pasibaigs karas, visi išvažiuos. Toks kažkoks perdėtas idealizavimas to, ką mes turim.“ (SAV_2)

- **Nacionalinio lygmens institucijų bendradarbiavimo ir sutelktumo stiprinimas, siekiant greičiau priimti sprendimus krizinėse situacijose.**

„Norėtusi, kad valstybės institucijos labiau koordinuotų veiksmus tarpusavyje, labai matosi nesusišnekėjimai.“ (SAV_6)

- **Užsienio šalių piliečių priėmimo ir integracijos klausimų koordinavimas nacionaliniu lygmeniu, formuojant savivaldybėms skirtas gaires, planuojant reikalingas lėšas ir atliekant stebėjamą bei vertinimą.**

„<...> nesam tokia didelė valstybė, kad kiekviena savivaldybė išradinėtų savo tvarką, <...> pas mus nėra tiek dideli mastai, kad galėtumėm turėti individualias sistemas. Bet kuriuo atveju esam susiję ir žmonės tikrai maišosi, ypač žiedinėse savivaldybėse. Tą valstybinio normalaus reglamentavimo, koordinavimo [reikėtų] <...>.“ (SAV_4)

PRIEDAI

Priedas nr. 1 **Karo pabėgėlių iš Ukrainos priėmimo laiko juosta**

IKI 2022 M. VASARIO 24 D.

Ukrainos piliečiai gali nevaržomai atvykti į Lietuvą ir naudotis beviziu režimu – būti Lietuvoje ir visoje Šengeno erdvėje 90 dienų per 180 dienų laikotarpį.

Ukrainos piliečiai kaip ir kiti ne ES piliečiai, priklausomai nuo jų turimo statuso Lietuvoje turi teisę į:

- sveikatos apsaugą,
- užimtumą,
- socialinę apsaugą,
- švietimą,
- nuomotis arba įsigyti būstą.

Išimties ir lengvatų Ukrainos piliečiams nėra numatytos ir taikomos.

NUO 2022 M. VASARIO 27 D.

Pradeda veikti pirmasis karo pabėgėlių iš Ukrainos registracijos centras Alytuje. (kovo 2 d. registracijos centras atidarytas Marijampolėje, kovo 6 d. – Vilniuje, kovo 10 d. – Klaipėdoje, Kaune ir Šiauliuose, kovo 28 d. – Panevėžyje.)

Registracijos centruose:

- teikiamas laikinas apgyvendinimas iki 72 val.,
- koordinuojamas tolesnio apgyvendinimo vietų paskirstymas,
- teikiama humanitarinė pagalba ir kitokia parama,
- užtikrinamas būtinų skubių sveikatos priežiūros paslaugų teikimas,
- vykdomos įprastos užsieniečių migracijos ir prieglobsčio procedūros.¹

NUO 2022 M. KOVO 1 D.

Pagal įsigaliojusį LR Vidaus reikalų ministro įsakymą „Nacionalinių vizų, leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečio registracijos pažymėjimų išdavimo, užsieniečių teisės dirbti Lietuvos Respublikoje ir sveikatos priežiūros paslaugų“ⁱⁱ Ukrainos piliečiams, jų šeimos nariams ir asmenims be pilietybės, gyvenantiems Ukrainoje, pasitraukusiems iš Ukrainos dėl karinių veiksmų:

- kol sprendžiamas jų teisinis statusas Lietuvoje, išduodami užsieniečio registracijos pažymėjimai.

- nemokamai teikiama būtinoji medicinos pagalba ir kitos būtinosios asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurių nesuteikus užsieniečio sveikatos būklė galėtų pablogėti tiek, kad jam prireiktų skubiosios medicinos pagalbos paslaugų.
- Karo pabėgėliai atleidžiami nuo pareigos gauti leidimą dirbti. Nuo leidimo dirbti gavimo taip pat atleidžiami visi, besinaudojantys beviziu režimu, turintys vizas, pateikę prašymą laikinai gyventi, pateikę prieglobsčio prašymą.

NUO 2022 M. KOVO 3 D.

Ukrainos piliečiams, neapdraustiems privalomuoju sveikatos draudimu, savivaldybėje, kurioje gyvena, nemokamai teikiama skubioji medicinos pagalba, nėštumo priežiūra, pagalba prasidėjus gimdymui bei kitos būtinos I ir II lygio asmens sveikatos priežiūros paslaugos, kurių nesuteikus sveikatos būklė galėtų pablogėti tiek, kad jiems prireiktų skubiosios medicinos pagalbos paslaugų.ⁱⁱⁱ

NUO 2022 M. KOVO 11 D.

Ukrainos piliečiams išduodami registraciją patvirtinančios pažymos, kuriose nurodomas užsieniečio vardas, pavardė, gimimo data, interesų Lietuvoje turinčio užsieniečio (ILTU) kodas ir elektroninės sveikatos istorijos (ESI) numeris.^{iv}

Ukrainos piliečiai, turintys leidimą laikinai gyventi, atleidžiami nuo pareigos deklaruoti gyvenamąją vietą.^v

Ukrainos piliečiams, užsiregistravusiems Migracijos departamente, pradedamos taikyti Lietuvos Respublikos užimtumo įstatyme nustatytos darbo rinkos paslaugos ir užimtumo rėmimo priemonės.^{vi}

NUO 2022 M. KOVO 17 D.

Įsigalioja Vyriausybės nutarimas dėl laikinosios apsaugos suteikimo karo pabėgėliams iš Ukrainos.^{vii}

Asmenys, kuriems buvo suteikta laikinoji apsauga, turi teisę gauti Sveikatos sistemos įstatyme nurodytą valstybės laiduojamą (nemokamą) sveikatos priežiūrą, taip pat gauti receptinius vaistus sveikatos apsaugos ministro nustatytais atvejais.^{viii}

Jaunesni kaip 18 metų asmenys, kuriems suteikta laikinoji apsauga, turi teisę mokytis pagal bendrojo ugdymo arba formaliojo profesinio mokymo programą (programas) švietimo, mokslo ir sporto ministro nustatyta tvarka.^{ix}

Asmenys, kuriems suteikta laikinoji apsauga, turi teisę nemokamai gyventi valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, organizacijų, apgyvendinimo vietose, taip pat fizinių ar juridinių asmenų savanoriškai pasiūlytose apgyvendinimo vietose.^x

Asmenims, kurie naudojami laikina apsauga, leidžiama ne ilgesnį kaip laikinos apsaugos terminas laikotarpį dirbti savarankiškai arba pagal darbo sutartį, taip pat naudotis švietimo suaugusiems, profesinio mokymo ir praktinės darbo vietos patirties galimybėmis^{xi}. Asmenys, kuriems suteikta laikinoji apsauga, turi teisę į socialinę apsaugą, paramą ir išmokas kaip ir kiti Lietuvos piliečiai.^{xii}

NUO 2022 M. KOVO 22 D.

Fiziniams ir juridiniams asmenims, panaudos pagrindu suteikusiems būstą karo pabėgėliams iš Ukrainos, skiriama kas mėnesinė 150 Eur išmoka.^{xiii}

NUO 2022 M. KOVO 26 D.

Nepilnamečiams asmenims, kuriems yra suteikta laikinoji apsauga, sudaroma galimybė mokyklose mokytis ukrainiečių kalbos.^{xiv}

NUO 2022 M. BALANDŽIO 20 D.

Laikina stabdoma registracijos centrų Šiauliuose ir Marijampolėje veikla. (gegužės 16 d. veikla sustabdoma registracijos centre Panevėžyje, birželio 1 d. – Klaipėdoje, birželio 9 d. – Vilniuje, o nuo rugpjūčio 1 d., veiklą sustabdžius registracijos centrui Kaune, Lietuvoje veikia tik vienas registracijos centras Alytuje.)

LEGENDA

- Teisinis statusas Lietuvoje ir registracija
- Sveikatos apsauga
- Švietimas
- Apgyvendinimas ir būstas
- Socialinė apsauga ir užimtumas

Priedas nr. 2 Ukrainiečių pasiskirstymas analizuojamose savivaldybėse pagal amžių, dalyvavimą švietimo sistemoje, užimtumą

SAVIVALDYBĖ	BENDRAS UKRAINIEČIŲ SKAIČIUS SAV.	IKI 18 M.	18-69 M.	70+ M.	LANKANTYS UGDYMO ĮSTAIGĄ	UŽIMTUMO TARNYBOJE REGISTRUOTI UKRAINIEČIAI BEDARBIO STATUSU (2022 11 07 DUOMENYS)	DIRBANTYS UKRAINIEČIAI (2022 11 07 DUOMENYS)
Vilniaus miesto sav.	19153	5973	12626	554	3822	734	6482
Kauno miesto sav.	8137	2870	5109	158	1855	824	2799
Klaipėdos miesto sav.	7033	2508	4390	135	1121	280	2491
Šiaulių miesto sav.	2393	934	1414	45	724	337	1190
Panevėžio miesto sav.	1839	637	1168	34	391	159	858
Marijampolės sav.	1078	346	713	19	155	97	358
Utenos rajono sav.	846	268	566	12	144	74	424
Alytaus miesto sav.	768	271	471	26	157	100	148
Jonavos rajono sav.	675	263	385	27	163	104	126
Akmenės rajono sav.	430	183	235	12	116	68	112
Šiaulių rajono sav.	406	170	219	17	142	52	74
Telšių rajono sav.	391	168	218	5	99	41	110
Panevėžio rajono sav.	344	129	212	3	63	28	48

Priedas nr. 3 Ukrainos piliečių pasiskirstymas pagal užimamų darbo pozicijų kvalifikacijas ir profesijas

KVALIFIKACIJA	PROFESIJA	ĮSIDARBINUSIŲ UKRAINOS PILIEČIŲ SKAIČIUS
Aukštos kvalifikacijos darbai	Verslo ir administravimo specialistai	383
	Mokymo specialistai	254
	Kitos įvairios profesijos	1000
VISO		1637
Vidutinės kvalifikacijos darbai	Vairuotojai ir judamųjų įrenginių operatoriai	2439
	Statybininkai ir giminiškų profesijų darbininkai (išskyrus elektrikus)	2198
	Maisto gamintojai, medienos meistrai, siuvėjai ir kiti giminiškų profesijų darbininkai ir amatininkai	1769
	Paslaugų asmenims darbuotojai (virėjai, padavėjai ir barmenai, kirpėjai, kosmetikai ir kt.)	1441
	Stacionariųjų įrenginių ir mašinų operatoriai	1378
	Metalo apdirbimo, mašinų gamybos ir giminiškų profesijų darbininkai	1311
	VISO	
Nekvalifikuoti darbai	Valytojai ir pagalbinkai	1865
	Nekvalifikuoti gavybos, statybos, pramonės ir transporto darbininkai	1739
	Kitos įvairios profesijos	1395
VISO		4999

- i Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrų veiklos ir šių užsieniečių apgyvendinimo“, 2022 m. vasario 26 d. Nr. 1V-143, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/7703b8c0973b11ecaf3aba0cb308998c>
- ii Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl užsieniečiams, pasitraukusiems iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje ar negalintiems grįžti į Ukrainą, taikomų reikalavimų, sąlygų ir paslaugų teikimo“, 2022 m. vasario 28 d. Nr. 1V-145, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/1d644110988311ecaf3aba0cb308998c>
- iii Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, asmens sveikatos priežiūros paslaugų užtikrinimo ir receptinių vaistinių preparatų jiems išrašymo ir išdavimo laikinosios apsaugos galiojimo laikotarpiu“, 2022 m. kovo 1 d. Nr. 1V-149, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9f57e1a299e511ec9e62f960e3ee1cb6?jfwid=bkaxkygr>
- iv Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2022 m. vasario 28 d. įsakymo Nr. 1V-145 „Dėl nacionalinių vizų, leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečio registracijos pažymėjimų išdavimo, užsieniečių teisės dirbti Lietuvos Respublikoje ir sveikatos priežiūros paslaugų“ pakeitimo“, 2022 m. kovo 10 d. Nr. 1V-183, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=ad561aboao4d11ec966fd5047f7e7091>
- v Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2022 m. vasario 28 d. įsakymo Nr. 1V-145 „Dėl nacionalinių vizų, leidimų laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, užsieniečio registracijos pažymėjimų išdavimo, užsieniečių teisės dirbti Lietuvos Respublikoje ir sveikatos priežiūros paslaugų“ pakeitimo“, 2022 m. kovo 10 d. Nr. 1V-183, <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=ad561aboao4d11ec966fd5047f7e7091>
- vi Ibid.
- vii Vyriausybės nutarimas „Dėl laikinosios apsaugos Lietuvos Respublikoje užsieniečiams suteikimo“, 2022 m. kovo 16 d. Nr. 224, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cf1be101a54511ecaf79c2120caf5094?jfwid=bkaxkygr>
- viii 94 straipsnis, Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>
- ix 94 straipsnis, Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206, galiojanti suvestinė redakcija nuo 2022 rugpjūčio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>
- x Ibid.
- xi Ibid.

xii Ibid.

xiii Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2022 m. vasario 26 d. įsakymo Nr. 1V-143 „Dėl užsieniečių, pasitraukusių iš Ukrainos dėl Rusijos Federacijos karinių veiksmų Ukrainoje, registracijos centrų veiklos ir šių užsieniečių apgyvendinimo“ pakeitimo“, 2022 m. kovo 21 d. Nr. 1V-217, <https://www.teisesakturegistras.lt/portal/lt/legalAct/264653bo92511ec8d9390588bf2de65>

xiv Švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymas „Dėl švietimo, mokslo ir sporto ministro 2021 m. gegužės 3 d. įsakymo Nr. V-688 „Dėl 2021–2022 ir 2022–2023 mokslo metų pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų patvirtinimo“ pakeitimo“, 2022 m. kovo 25 d. Nr. V-444, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/58e5e8e2ac7b11ecaf79c2120caf5094?jfwid=bkaxkygr>

